

ΑΙΝΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ.

ΜΗΝΙΑΙΟΝ.

ΕΤΟΣ Α'. Μάρτιος 1882. ΤΕΥΧΟΣ Α'.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Πολλοὶ ἀποδυόμενοι εἰς ὁμοίόν τι, ὡς τὸ προκείμενον, δημοσιογραφικὸν στάδιον, συνειθίζου ἐν τῇ ἐνάρξει τοῦ νὰ προτάττωσιν ἢ μακρὰ προγράμματα, ἢ ἐκτεταμένα προοίμια, ὅπως διὰ γενικῶν καὶ ἀορίστων φράσεων ἐκθέτωσι τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν πορείαν των, ἢ ἐκθειάζωσι τὸ ἐπιχειρούμενον ἔργον των, ἢ προϋπόσχονται μυρία ὅσα πρὸς τοὺς ἀναγνώστας των. Ἡμεῖς ὁμῶς οὐδόλως διανοούμεθα τοιοῦτοτρόπως νὰ προλογίσωμεν, καὶ νὰ καταναλώσωμεν τὸν χρόνον εἰς κοινοὺς τόπους καὶ πεπατημένας ὁδοὺς ἀρχοῦν ὅσα προεκηρύξαμεν διὰ τῆς ἡμετέρας Ἀγ-

γελίας, εἰς ἣν εἶπομεν πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ὁ ΑἴΝΟΣ ἀπέχων ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκ τῆς συγχρόνου πολιτικῆς τύρβης, προτίθεται κυρίως σκοπὸν φιλολογικὸν καὶ ἠθικόν· ἤδη σπεύδομεν πρὸς τὴν οὐσιώδη καὶ τακτικὴν ἐργασίαν, δι' ἣν πρὸ πολλοῦ διψῶμεν. Θετικοὶ μᾶλλον καὶ πρακτικοί, ἀνησυχοῦμεν νὰ εἰσέλθωμεν τὸ ταχύτερον εἰς τὰ πράγματα, ἅτινα εἶναι συνήθως καὶ γονιμώτερον ἀπὸ τὰς γυμνάς καὶ ἀφηρημένας θεωρίας. Αὐτὰ δύνανται προσέτι νὰ παράσχωσι καὶ ψηλαφητὰ δείγματα πρὸς ὀρθὴν καὶ δικαίαν τῆς ἡμετέρας ἐπιχειρήσεως ἐκτίμησιν. Ἐνδεχόμενον νὰ μὴ τύχωμεν καὶ κατὰ τοῦτο τῆς εὐνοϊκῆς τῶν μεγαλοφυῶν κρίσεως, πλὴν ἰκανοποιούμεθα ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἐκπληροῦντες πατριωτικὸν καθῆκον, δυνάμεθα νὰ ὠφελήσωμεν, ἕως καὶ ὀλίγον, τοὺς πολλούς. Ὅτι μόνον παρὰ πάντων ἀπαιτοῦμεν, εἶναι ἡ ὑπομονή, ἡ ἀμεροληψία καὶ ἡ μετὰ σκέψεως ἀνάγνωσις.

Ἄλλως τε δὲ καὶ ἡ Περὶ ἀναβιώσεως τῶν ἐθνῶν ἐπομένῃ ἱστοριονομικῇ ἔρευνᾳ, δύναται μέχρι τινὸς νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς προεισαγωγὴ τοῦ ΑἴΝΟΥ.

ΠΕΡΙ ΑΝΑΒΙΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ

(ΕΡΕΥΝΑ ΙΣΤΟΡΙΟΝΟΜΙΚΗ.)

Α΄.

α Ἄπανθ' ὁ μακρὸς κἀναρίθμητος χρόνος
 β Φύει τ' ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται. *
 (Αἴας μαστ.)

Ἄδικοί τινες καὶ ἀπαίσιοι δοξασίαι, διατρεφόμεναι ἴσως ἐκ τῆς ὀλίγον εὐαρέστου κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἡμῶν καταστάσεως, μᾶς παρέσχον ἀφορμὴν, νὰ ἐξετάσωμεν μετὰ πολλῆς ἐπιστασίας καὶ ἐμβριθοῦς φιλοσοφικῆς μελέτης, τὸ ἐν τῇ ἱστοριονομικῇ ἐπιστήμῃ σημαντικώτατον ζήτημα, τὸ ἕξῃς· εἰάν ἐν τῶν νόμων τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς τάξεως τῶν ὄντων, ἐνυπάρχη καὶ ὁ νόμος τῆς ἀναβιώσεως τῶν ἐθνῶν. Ἡ ἀπλή ἀπαγγελία τοιοῦτου ζητήματος ἀρκεῖ καὶ μόνη, νομίζομεν, νὰ καταδείξῃ εἰς πάντα νοήμονα, πόσον εἶναι αὐτὸ δυσχερὲς μὲν καὶ δυσδιάλυτον, πλὴν καὶ σπουδαιότατον, εὐρύτατον καὶ μεγίστου ἐνδιαφέροντος.

Ἄν ἡ ἀνθρωπότης ἀσχολουμένη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ τέχνῃ, ἀγωνίζεται καὶ καταναλίσκει τὰς ἐαυτῆς δυνάμεις ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ τελειοποιήσεως τῆς ἐν τῷ κόσμῳ φυσικῆς καὶ ἠθικῆς τάξεως, δὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ μικροῦ λόγου ἀξία καὶ ἀπλῆς περιε-

γείας ἔρπεινα, καὶ ἡ ἀσχολία ἢ μελέτη μέρους τινὸς αὐτῆς, ἐκλείψαντος ἐκ τοῦ συνόλου καὶ μετὰ πάροδον χρόνου ἐπανελθόντος, ὡς ἐπανερχεται ἄλλος οὕτως εἰπεῖν κομήτης, ὅστις ἐμφανισθεὶς ποτε προσκαίρως καὶ δίσσας ἐντὸς τῶν ἀδύτων τοῦ ἀπείρου οὐρανοῦ θόλου, ἐπνυκάμπτει πάλιν μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἀφανοῦς περιόδου του.

Τοιοῦτο δὲ μᾶλλον καθίσταται ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμος τοιαύτη μελέτη, καθόσον πρόκειται νὰ ἐξακριβωθῇ, ἂν, δοθείσης τῆς ἀναβιώσεως ἔθνους τινὸς ἱστορικοῦ, πρέπη αὕτη νὰ θεωρηθῇ ὡς φαινόμενον μεταβατικόν, νέφος ἀεροπόρον, περίεργόν τι μετέωρον, ἠθική τις ἔστω παρατυπία καὶ ἀνωμαλία, ἢ μᾶλλον ὡς νόμος ἀδηλός μὲν, πλὴν βετικὸς, ἀκατομάχητος, σταθερός, θεῖος, ὅστις διαγράφων μυστηριωδῶς πῶς καὶ ἀορίστως ἐν τῇ περιστροφῇ τῶν αἰώνων τὴν περίοδον τῆς ἀφανείας καὶ ἀνεγέρσεως, καὶ ἐγγυώμενος ἐνταῦτῳ τὴν διάρκειαν ταύτης, νὰ ἀποκαλύπτῃ μέχρι τινὸς καὶ τὸν μέγαν καὶ ὑψηλὸν αὐτῆς σκοπόν.

Ἡ ἱστορία τῶν ἔθνῶν ἀναχωροῦσα συνήθως ἐκ τῆς κοιτίδος αὐτῶν, καὶ προβαίνουσα ἐν τῇ ἀφηγήσει τῆς δι' ἐλλόγου καὶ συνθετικῆς μεθόδου, μᾶς διδάσκει καὶ μᾶς διαφωτίζει μᾶλλον ἢ ἤττον ἀκριβῶς, περὶ τοῦ ποικίλου τρόπου τῆς ἐνάρξεως, τῆς προσόδου, τῆς ἀκμῆς, τῆς πτώσεως καὶ τοῦ τέλους ἢ θανάτου ἐκάστου αὐτῶν. Ὅμᾳς τις ἀνθρώπων, εἴτε μεγάλη, εἴτε μικρὰ, εἴτε ἀραιὰ, εἴτε πυκνὴ, ὀρμωμένη κυρίως ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ νόμου τῆς κοινωνικότητος, καὶ ὑπὸ ἐτέρων αἰτίων, συνέρχεται ὑπὸ ἰδίαν Ἀρχὴν καὶ ἐγκυβερνημένη ἐπὶ ὠρισμένης τινὸς χώρας, συναπαρτίζει ἰδίαν κοινότητα. Αὕτη δὲ πληθυνομένη ἢ ὡς ἐκ τῆς ἰδίας νεανικῆς ζωικότητος παρωθυμένη, καὶ εἴτε

ἠρωϊκῶς δρῶσα, εἴτε ἐμφρόνως ὠφελουμένη ἐκ τῶν εὐνοϊκῶν τῆς τύχης περιστάσεων, αὐξάνει καὶ ἐπεκτείνεται βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαισθήτως, ὡς δένδρον πελώριον, ἐξερχόμενον ἐξ ἐλαχίστου κόκκου· μεγαλύνεται, κραταιοῦται, σχηματίζει ἰδιαιτέρον ἔθνος, ἴδιον πολιτευμα, καὶ ἀναλόγως τῆς φυσικῆς αὐτῆς ἐπιδεκτικότητος, καὶ ἐτέρων ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἀφορμῶν, ἢ ζῆ καὶ ἀποθνήσκει, ὡς πλῆθος ἄσημον, ἀνώνυμον καὶ βάρβαρον, ἢ δημιουργεῖ ὡς ἔθνος ἐκλεκτὸν καὶ προνομιούχον, ἴδιον μᾶλλον ἢ ἤττον ἐντελῆ καὶ ἐκπαιδευτικὸν πολιτισμὸν, δι' οὗ φθάνει εἰς τὸ μεσουράνημα ἢ κατακόρυφον σχεδὸν εἰπεῖν τοῦ βίου του, καὶ ἐξ οὗ πάλιν, ἀκολουθοῦν τὸν γενικὸν νόμον τῶν φυσικῶν ὄντων, κατέρχεται ὀπισθοποροῦν καὶ γηράσκον εἰς τὸ ἀντικόρυφον καὶ τὸν θάνατον. Ἐκτοτε πλέον καλεῖται ἔθνος οὐχὶ ζωντανὸν καὶ ἐνεργητικόν, ἀλλὰ νεκρὸν καὶ ἱστορικόν. *Vixit jam ἔζησεν ἡ δὴ*, ὡς ἔλεγον ἐπὶ τὸ εὐφημότερον οἱ Ῥωμαῖοι περὶ τῶν θνησκόντων.

Ἄλλ' εἰς τί ἐν κεφαλαίῳ συνίσταται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τῶν ἔθνῶν; — Κατέχει ἔθνος τι ἰδίαν ὠρισμένην χώραν, σχηματίζει κυβέρνησιν, χαίρει ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτονομίαν, κινεῖται μεθ' ἐκουσιασμοῦ καὶ ἐλευθερίας, εἰς τε τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς ἐνεργείας του, ἔχει γλῶσσαν, θρησκείαν, νόμους, ἤθη καὶ ἔθιμα ἴδια, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ πολιτισμὸν ἐν γένει ἴδιον, αὐτὸ τότε ζῆ καὶ συγκαταλέγεται μετὰ τῶν λοιπῶν ζώντων· ἀπώλεσεν ὁμῶς πάντα ταῦτα τὰ προσόντα, ἢ τὰ οὐσιωδέστερα ἐξ αὐτῶν ὑποκύψαν εἰς ἕτερον, τότε θεωρεῖται πλέον νεκρὸν, ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ συναριθμεῖται μετὰ τῶν μεταστάντων. Δύναται μὲν νὰ ἀπομείνῃ ὁμᾳς μᾶλλον ἢ ἤττον πολυ-

ἀριθμός, λαός διεσπαρμένός και ὑποτελής, πλὴν οὐχὲ και ἔθνος αὐτοτελές, κράτος οργανισμένον μὲ ἴδιον ἐκουσιασμόν και ἰδίαν προσωπικότητα. Ἡ μόνη δὲ ἐξ αὐτοῦ μεταβιβαζομένη τότε κληρονομία εἰς τοὺς ἀπορφανισθέντας αὐτοῦ ἀπογόνους, και εἰς τὰ ἐπιζώντα ἢ ἀναφυόμενα νέα ἔθνη, εἶναι τὰ ἔχνη τῆς παρελθούσης δραματοουργίας του, λαμπρὰ μὲν, ἔνδοξα, γόνιμα και πρὸς ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα ἐκπαιδευτικά, ἀν ἦναι ὑψηλῆς διανοίας και ἐξόχου πολιτισμοῦ προϊόντα· ὠχρὰ δὲ και ἄσημα, σκυθρωπά, εἰδεχθῆ και ἀποτρόπαια, ἀν ἦναι ὀργῆς, ἢ ἀγρίας φιλοδοξίας και βαρβαρότητος ἐξαγόμενα.

Πλὴν ἡ αὐτὴ ἱστορία, ἣτις μᾶς παρέχει τοιαῦτα γεγονότα, μᾶς ἀναφέρει και πλείστας συγχωνεύσεις ἢ ἀφομοιώσεις και μεταναστεύσεις ἔθνων, τὰς ὁποίας ὁμως οὐδέποτε ὀφείλομεν νὰ συγχέωμεν μὲ τὰς ἀποθιώσεις, διότι ἐκεῖναι μὲν εἶναι διάρχεια ἢ συνένωσις ζώντων ἔθνων ὑπὸ ἑτέραν μορφήν, ἣτις μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, δύναται νὰ σχηματίσῃ και ἴδιον ἔθνος· αὐταὶ δὲ εἶναι διαγραφαὶ, ἐξ ὧν δύνανται νὰ προκύψωσιν ἀνεγέρσεις αὐτοτελεῖς ἱστορικῶν ἔθνων πολιτικῶς ἀποθιωσάντων. Καὶ τοιαύτας ἀνεγέρσεις δύο μᾶς μνημονεύει ἡ ἱστορία, ὅλως διακεκριμένας και διεστῶσας ἀπ' ἀλλήλων, ἐξ ὧν ἡ μὲν μαρτυρομένη ὑπὸ τῆς ἀρχαίας και ἱερᾶς ἱστορίας, ἀνῆλθε μὲν ἐν τῷ βίῳ, ἔζησεν ἐπὶ ἱκανὰς ἑκατονταετηρίδας, και πάλιν μετέστη ἐκ τοῦ δραματικοῦ θεάτρου τῶν ἔθνων· ἡ δὲ ἀναγραφείσα ἐν τῇ νέᾳ ἱστορίᾳ, ὑπάρχει ἤδη ὄρωσα και πρόκειται συνάμα ἀντικείμενον κατὰ τοὺς μὲν ἀβελταίου, κατὰ τοὺς δὲ θετικοῦ και μεγάλου μέλλοντος. Ἡ πρώτη ἀναβίωσις ἀφορᾷ τὸ ἄλλοτε περιοῦσιν ἔθνος τῶν Ἑβραίων· ἡ δευτέρα τὸ ἄλλοτε κλασι-

κὸν ἡμέτερον. Ἐκ τῆς ἐρεύνης δὲ και ἀναπτύξεως ἀμφοτέρων μέλλει ν' ἀποκαλυφθῆ και ὀριστικῶς νὰ ἐπιβεβαιωθῆ, ἢ εἰσέτι νὰ ἀμφισβητηθῆ και ὁ ἱστοριονομικὸς νόμος τῆς ἀναβιώσεως τῶν ἔθνων. Ἄς διαλάβωμεν πρῶτον περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἑβραίων, και κατόπιν περὶ τοῦ ἡμετέρου Ἑλληνικοῦ.

Ἐπὶ οἰανδήποτε ἔποψιν θελήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἔθνος τοῦτο, εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποχωρισθῶμεν και ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ χαρακτήρος, περιγραφομένου εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία, ἅτινα και ὑφ' ἡμῶν ὡς τοιαῦτα θεωροῦνται και σέβονται· ἔνεκα τούτου και μετὰ μεγάλης προσοχῆς και περισκέψεως ὀφείλομεν νὰ προβῶμεν, ὅπως ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν ἰδεῶν μας, μὴ προσκρούσωμεν τὸ παράπαν πρὸς τὰς ἀρχαιοπρεπεῖς και θείας ἐκεῖνας ἀληθείας, αἵτινες ἀποτελοῦν και τὴν οὐσιωδεστέραν βᾶσιν τοῦ νέου χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Καίτοι λοιπὸν προτιθέμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὸ Ἰσραηλητικὸν ἔθνος ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ βίῳ και τῇ ἀναβίωσει του ὑπὸ ἱστοριονομικὴν και ἔθνολογικὴν ἔποψιν, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ συνδυάσωμεν συνάμα μετ' αὐτῆς, και τὴν ἐπὶ τοῦ ἰδιαιτέρου και κυριωτέρου αὐτοῦ χαρακτήρος ἔρευναν, ἐξ ἧς θέλει κατ' ἐξοχὴν προκύψει και ἡ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ μεγάλη αὐτοῦ ἀποστολή, τῆς ὁποίας ἡ ὀριστικὴ πληρωσις ἔπρεπε φυσικῶ τῷ λόγῳ νὰ ἐπενέγκῃ και τὸ ὀριστικὸν τέλος τοῦ βίου.

Τίς εἶναι λοιπὸν ὁ ἰδιαιτέρας και κύριος ἠθικὸς χαρακτήρ, ἢ σταθερὰ ἔμπνευσις, τὸ ἀποκλειστικὸν πνεῦμα, και ὁ ἐπικρατέστερος βίος τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἔθνους; — Ὁ θρησκευτικὸς ἢ θεοκρατικὸς. Οὗτος τὸν διακρίνει και τοῦ παρέχει τὴν φυσιογνωμίαν του ἐν οἰανδήποτε θέσει διατελεῖ, και οἰανδήποτε πολιτικόν

τύπον ἀναλαμβάνει. Μὲ αὐτὸν ἐγεννήθη καὶ αὐτὸν ἐθῆλξσε, μὲ αὐτὸν ἔζη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ του, καὶ ἀνεπτύσσετο ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ ἀποκαταστάσει του, αὐτὸν ὑπὸ ἀλλοίαν μορφήν μετέδωκε, καὶ μὲ αὐτὸν ἐπὶ τέλος ἀπέβίωσε καὶ ἀπεσυνετέθη. Οἱ πρῶτοι αὐτοῦ πατέρες, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ὠμίλησαν πρῶτοι καὶ συνδιελέχθησαν μετὰ τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ, ἐξ οὗ ἤκουσαν τὸ ἴδιον αὐτῶν μέλλον, καὶ ἀπῆλθυσαν ὅσα ὁ Θεὸς ὑπέσχεθη εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους των. Τέκνα παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, χώραν ὠραίαν καὶ πλουσίαν, ἀπειρον πληθὺν ἀπογόνων, πικρὰν τούτων αἰχμαλωσίαν καὶ πολυχρονίους δοκιμασίας ἐν ἀλλοτρίᾳ γῆ, ἔξοδον ἐξ αὐτῆς, ἐλευθερίαν καὶ ἀποκατάστασιν, βίον ἀνεξάρτητον καὶ εὐδαίμονα ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἐντολῶν του, ἐπίκλησιν λαοῦ ἐκλεκτοῦ καὶ περιουσίου, μετάδοσιν ἐξ αὐτοῦ θείου φωτός καὶ ἐξέλευσιν παγκοσμίου ἀπολυτρώσεως.

Τοιοῦτοι λόγοι εἰς τὰς πρωτογενεῖς καὶ ἀθάσας ἐκείνας ἐποχὰς, καὶ εἰς ἀπλοῖκους καὶ θεοσεβεῖς ἀνδρας ἀπευθυνόμενοι, καὶ τοιαῦται ὑποσχέσεις καὶ προῤῥήσεις βαθυμῆδὸν πραγματοποιούμεναι, καὶ πολλάκις ὑπὸ θαυμάτων συνοδευόμεναι, ἐμελλον ἀναμφιλέκτως ν' ἀπαρτίσωσι τὸ δογματικὸν καὶ παραδοτικὸν ἐκεῖνο κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον μεταδιδόμενον καὶ ἐνστερνιζόμενον εἰς τὰς καρδίας, καὶ γονιμοποιούμενον καὶ μεγαλυνόμενον ὑπὸ θερμῆς καὶ ἀγνῆς φαντασίας, ν' ἀποτελέσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους καὶ βάσιν στερεᾶς πίστεως καὶ θεολατρίας, καὶ νὰ δημιουργήσῃ καὶ μορφώσῃ ἀμεταβλήτως τὸν ἰδιαίτερον πολιτισμὸν ἢ θεοκρατικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἐκεῖνον χαρακτηριστῆρα, οἷος ἦτον ὁ τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἔθνους.

Μὲ τοιαύτας τοῦτο προγονικὰς παραδόσεις, καὶ μὲ τοιαύτην πρὸς αὐτὰς ἀσάλευτον πίστιν, ἔζη καὶ ἐπληθύνετο ἐπὶ δύο περίπου ἑκατονταετηρίδας ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ αἰχμαλωσίᾳ, ἐνισχύετο καὶ εὐελπίζετο ὑπὸ τὸ βάρος τῶν σκληρῶν ἐν αὐτῇ δοκιμασιῶν του, διετήρει ἀνεπίμικτον τὸν βίον καὶ ἀνόθευτον τὸν χαρακτήρα του ἀπὸ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Αἰγυπτίων, καὶ διέμενε πάντοτε ἀλλότριον μεταξὺ ἀλλοτρίων ἢ ἀνεπιμιξία του ὁμως αὐτῆ, ἐχρημάτισε καὶ ἡ ἀγχιυρα τῆς σωτηρίας του.

Αὐταὶ αὐταὶ αἱ παραδόσεις ὑποτροφόμεναι καὶ διαβεβαιούμεναι ὑπὸ θεοσημείων καὶ τερατουργημάτων, ἢ πληγῶν καὶ αἱμάτων, ἐξήγαγον τὸν περιούσιον αὐτὸν λαὸν ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς χώρας, τὸν ὠδήγησαν εἰς τὸ ἱερόν καὶ μυστηριώδες ἐκεῖνο ὄρος, ἐνθα παρέλαβε τὴν θεῖαν νομοθεσίαν του, τὸν ἐνεθάρρυναν πλανώμενον ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν καὶ μαχόμενον ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὸν ἀνέδειξαν νικηφόρον ἐνώπιον πολυαριθμοτέρων ἐχθρικῶν λεγεώνων, καὶ ἐπὶ τέλος τὸν ἐγκατέστησαν εἰς τὴν ὑποσχεθεῖσαν πρὸς τοὺς πατέρας του χώραν, τὴν ὑπὸ τῶν Γραφῶν καλουμένην Χαναὰν καὶ γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐτέρων ἐθνικῶν συγγραφέων Παλαιστίνην καὶ Ἰουδαίαν.

Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ Ἑβραϊκὸς λαὸς ἐν διαστήματι πέντε ὡς ἔγγιστα ἑκατονταετηρίδων, πληθυνθεὶς ἐξ ἑνὸς μόνου ζεύγους, τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Σάρας, μεγαλυνθεὶς καὶ κραταιωθεὶς, ἀπετέλεσε πλέον ἴδιον ἔθνος αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον, κατέσχευεν ὠρισμένην χώραν, παρέλαβε κατάλληλον νομοθεσίαν, ἐσύστησε κυβέρνησιν, ἐμόρφωσεν ἦθη καὶ ἔθιμα, ἐξ ὧν κυρίως διακρίνεται ἡ ἰδιαίτερα προσωπικότης τῶν

διαφόρων ἐθνῶν, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐνεργοῦσε πλήρης ζωῆς καὶ εὐτονίας, καὶ ἐπολιτεύετο μεθ' ἑκουσiasμοῦ καὶ ἐλευθερίας. Εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι δὲν κατέσχε τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων του, ὡς χώραν ἀδέσποτον ἀμαχητὶ, οὔτε ἀνεδείχθη πάντοτε νικηφόρος ἐν τῇ ἀνακτῆσει αὐτῆς, ὡς καὶ ἀκολούθως εἰς τοὺς πολέμους του μετὰ ἐτέρων ἐθνῶν· πλὴν ἂν ἐπὶ τοιούτου προκειμένου δὲν θελήσωμεν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τὰ προσκόμματα καὶ αἱ ἤτται αὐτοῦ, ἦσαν κατὰ τὰς Γραφὰς συνέπειαι τῶν παρεκτροπῶν του, καὶ τῆς ἀθετήσεως τῶν θείων ἐντολῶν, ὀφειλομεν τότε ἐξ ἀνάγκης νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἦσαν περιπέτειαι φυσικαὶ καὶ ἀναπόφευκτοι, συμβαίνουσαι ἐν τῇ πορείᾳ πάντων τῶν γεννωμένων ἢ ἀναγεννωμένων ἐθνῶν, ὧσων μάλιστα προτίθενται νὰ κατακτήσωσιν ἀλλοτρίαν χώραν, ἢ ν' ἀνακτῆσωσι πατρικὴν κληρονομίαν, σφετερισθεῖσαν καὶ κατεχομένην ὑπὸ ἀλλοτρίων, διότι καὶ ἡ κατάκτησις καὶ ἡ ἀνάκτησις, οὐδέποτε σχεδὸν κατορθοῦνται ἀναιμωτῆ, ἄνευ συγκρούσεων καὶ κινδύνων, ἄνευ ἐκατέρωθεν ἡττῶν καὶ νικῶν, καὶ ἄνευ προπάντων ἰδίων καὶ οὐχὶ ξένων θυσιαῶν, νηπιωδῶς ἐλπίζομένων. « Ἐλπίδες μόνον βόσκουσι τοὺς κενοὺς » τῶν βροτῶν. »

Ὅπως δὲποτε ὁμοῦς ἐκλάβωμεν τὰ φαινόμενα ταῦτα, τὸ ἔθνος τῶν Ἑβραίων ἐπὶ τέλος ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, καὶ ὀριστικῶς ἐγκατεστάθη εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων του. Εἰς τὴν γῆν αὐτὴν τῶν θαυμάτων καὶ τῶν ἱερῶν ἀναμνήσεων, τὴν βέουσαν τρώντι μέλι καὶ γάλα, ἐξ ἧς ὡς ἀπὸ ἀρχαῖον κορμὸν, ἀνεθλάστησεν ὁ νέος ἀγλαός καὶ θεῖος καρπὸς τῆς παγκοσμίου σωτηρίας, ἀνεπτύχθη, ἐπολιτίσθη μόνον καὶ πρωτοτύπως, ἀνέδειξε μεγάλους ἀν-

δρας, ἐδέσπωσεν ἐπὶ τῶν πέριξ φυλῶν, καὶ ἐζῆσε διαρκῶς μέχρι τῆς ἐπὶ Ναβουχοδονόσορος αἰχμαλωσίας του, ἐνδοξον, κραταῖον καὶ ἐλεύθερον ἐπέκεινα τῶν χιλίων ἐτῶν. Ἡ ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ σταδίῳ τοῦ ἐθνικοῦ βίου του μακροβιότης, ὑπῆρξε πολὺ ὑπερτέρα, ἀπὸ ἐκείνας ἐτέρων ἐθνῶν, ζησάντων ἐν τῇ Ἀσιατικῇ χώρᾳ. Δὲν ἦτον ὁμοῦς καὶ φύσει κατακτητικόν, οὔτε ἐπεδίωκε τὴν δι' ὀπλων κοσμοκρατορίαν, ἀρκεῖτο εἰς τὴν χώραν του, ὡς οἱ προπάτορές του πρὶν τῆς πτώσεώς των ἐν τῷ παραδείσῳ.

Ἄλλ' ἐνεκα τίνων λόγων ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῷ σταδίῳ τοῦ ἐθνικοῦ βίου του, δὲν μετεδόθη καὶ δὲν ἐξετάθη καὶ ὁ πολιτισμὸς του εἰς τὰς πέριξ τοῦλάχιστον αὐτοῦ χώρας, ἀλλὰ διατηρηθεὶς ὡς ἐγκεκλεισμένος ἐντὸς τῆς περιφερείας τοῦ κράτους του, ἐξέπνευσε μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν του, καὶ ἀνεγράφη μόνον ἐν τῇ ἱστορίᾳ; — Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρουσιάζεται βεβαίως κατὰ πρώτην ἔποψιν ὀλίγον τι παράδοξον καὶ δυσεξήγητον, πλὴν ἐξεταζόμενον μετὰ πλειοτέρας ἐπιστάσεως, θέλει καταδειχθῆ φυσικώτατον καὶ εὐερμήνευτον. Ὅτι δὲ τὸ Ἑβραϊκὸν ἔθνος ἐσχημάτισε καὶ εἶχεν ἴδιον καὶ ἀξιόλογον πολιτισμὸν, ἐπαρκοῦντα εἰς ἑαυτὸ, καὶ δυνάμενον εἶτι νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς ἕτερα θερμὰς καὶ φωτοβόλους ἀκτῖνας, οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ, διότι ἐκτὸς τῶν ἱερῶν βιβλίων, ἅτινα διαχέουν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπλετον φῶς, ἀνομολογοῦσιν αὐτὸν προσέτι καὶ σύγχρονοι ἐθνικοὶ συγγραφεῖς, ἐνῶ οὐδεμίαν ποιοῦνται τοιαύτην μνησίαν περὶ τῶν πέριξ τῆς Παλαιστίνης οἰκούντων τότε ἐτέρων λαῶν.

Πολιτισμὸν τινα ἴδιον ἀναφέρουν μόνον εἰς τινα σύγχρονα Ἀσιανὰ ἔθνη, ὡς τὰ τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Λυδῶν καὶ τῶν Μήδων, πλὴν ὁ ἀνώτερος, ὡς καὶ ὁ

έντελέστερος πάντων, ἦτον ὁ τῶν Ἑβραίων, οὐ μόνον διὰ τε τὸν ἐξωτερικὸν καὶ καλλίμορφον τύπον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ οὐσιαστικὴν αὐτοῦ ἀξίαν, προκύπτουσαν ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ χαρακτῆρος. Λαὸς νέος, σφριγῶν, νοήμων, περιούσιος, ἱεροπρεπής, ὑπὸ θείας ἐπιπνοίας θερμαινόμενος, καὶ μέλλων μεγάλῃ ἐν τῷ κόσμῳ ν' ἀποτελέσῃ ἀποστολήν, ἔπρεπε φυσικῶ τῷ λόγῳ νὰ διακριθῇ καὶ διαπρέψῃ, ἐντὸς τόσων ἐτέρων περιστοιχούντων αὐτὸν βαρβάρων ἐθνῶν, καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἐντὸς αὐτῶν ὡς εὐδρος καὶ ἀνθηρὰ δασίς, ἐντὸς ξηρᾶς καὶ διακεκαυμένης ἐρήμου.

Εἰς τὸν τότε λοιπὸν ἐκλεκτὸν τοῦτον λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ πολιτεία καὶ τὸ ἄτομον, ἦσαν μᾶλλον ἀνεπτυγμένα καὶ μεμορφωμένα, διότι καὶ ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς ἦτον ἐλευθερώτερος, καὶ ἡ νομοθεσία θεοπαράδοτος, καὶ τὰ ἦθη φιλανθρωπότερα καὶ τὰ ἔθιμα ἐλλογώτερα, καὶ αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον μᾶλλον ἐντελῆ καὶ ἐκτεταμένα, καὶ ἡ πρωτεύουσα μεγάλη, ἱστορικὴ, πολυανθρωποτάτη καὶ περικαλλεστάτη, καὶ τὰ ἀνάκτορα καὶ ὁ Ναὸς μεγαλοπρεπῆ, πολύχρυσα καὶ καλλιτεχνικώτατα, καὶ αἱ ἐκπαιδευτικαὶ τέλος Σχολαὶ πλείσται, ἐξ ὧν αἱ σημαντικώτεραι καὶ σοφώτεραι ἦσαν ἡ Προφητικὴ, ἡ Ποιητικὴ, καὶ ἡ τῆς Μουσικῆς, αἵτινες πολλοὺς ἀνέδειξαν σοφοὺς καὶ θεοπνεύστους ἀνδρας, καὶ οὐκ ὀλίγας πνευματολήπτους καὶ λυρικὰς ἡρωίδας.

Ἄπαντα ὅμως ἐν γένει τὰ στοιχεῖα ταῦτα τοῦ πολιτισμοῦ του, ἐκ μιᾶς ἀπορρέουν ἀρχῆς, ἀοράτου, ἀύλου, ἀκαταλήπτου καὶ αἰωνίου, τῆς τοῦ πανσόφου καὶ παντοδυνάμου Θεοῦ· μίαν ἔφερον σφραγίδα, τὴν τῆς ἱερότητος· ἕνα εἶχον τύπον, τὸν τῆς θρησκείας·

ὑπὸ ἑνὸς ἐξωποιοῦντο πνεύματος, τοῦ θεοκρατικοῦ. Ὁ θεοκρατικὸς λοιπὸν οὗτος καὶ θρησκευτικὸς εἰς ὅλα ἐν γένει χαρακτῆρ, ἀναγόμενος ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει εἰς τὸν μονοθεϊσμὸν καὶ τὴν ἀσώματον καὶ ἀχειροποίητον αὐτοῦ θεολατρείαν, ἦτο καὶ τὸ ἀνυπέβλητον πρόσκομμα καὶ τὸ ἀδιάβατον μεσότοιχον τῆς ἐπεκτάσεως καὶ διαδόσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος πολιτισμοῦ, εἰς ἔθνη πρεσβεύοντα ἀπεναντίας τὸν πολυθεϊσμὸν, τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὴν ἀνθρωποθυσίαν.

Ἐκαστὸν ἀλλότριον ἔθνος ἢ φυλὴ, παραδεχόμενα τὸν Ἰουδαϊκὸν πολιτισμὸν, ὤφειλον ἐξ ἀνάγκης ν' ἀσπασθῶσι καὶ τὸ Ἰουδαϊκὸν θρησκεισμα, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς συνεχωνεῖτο καὶ συνεταυτίζετο, καὶ οὐδὲν ἔθνος ἀνέχεται ποτε ν' ἀφομοιωθῇ μετὰ ἐτέρων καὶ μάλιστα θρησκευτικῶς. Ὁ Ἰδομαῖος, ὁ Ἀσσύριος, ὁ Φιλισταῖος, δὲν ἀνείχοντο νὰ γίνωσι καὶ νὰ λέγωνται Ἑβραῖοι ἢ Ἰουδαῖοι. Ἐκαστος προτιμᾷ νὰ διατηρήσῃ τὸ ὄνομα, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν αὐθυπαρξίαν του ἀντὶ πάσης θυσίας, μὴ ἐξαιρουμένης ἐν ἀνάγκῃ καὶ αὐτῆς τῆς ἐντελοῦς καταστροφῆς του. Ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ ἐλευθερωτέρα μορφή τῆς Ἑβραϊκῆς πολιτείας, δὲν ἦτο πολὺ εὐπρόσδεκτος καὶ συμπαθητικὴ πρὸς τὰ ἄλλα Ἀσιανὰ ἔθνη, ἅτινα ἀνέκαθεν ἐδιοικοῦντο δεσποτικῶς καὶ βαρβαρικῶς.

Οὔτοι εἶναι οἱ κυριωδέστεροι λόγοι, ἐνεκα τῶν ὁποίων ὁ Ἑβραϊσμὸς ἢ Ἰουδαϊσμὸς, εἰς ὃν ἦτον ἀλλότριον τὸ διὰ τῆς σπάθης κατακτητικὸν πνεῦμα, δὲν ἐξῆλθε καὶ δὲν ἐρρίζοβόλησε πέραν τῶν ὀρίων τῆς Ἐπικρατείας του. Μ' ὅλον τοῦτο δόγματά τινα καὶ ἀρχαί τινες τῆς θείας νομοθεσίας του, μετωκίσθησαν καὶ ἐνεκλιματίσθησαν καὶ εἰς ἀπωτέρας χώρας, διότι

ἀπαντῶνται εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία καὶ τὰ ἔθιμα πολλῶν Ἰνδικῶν φυλῶν, τῶν ὁποίων ὁ πολιτισμὸς ἦτο μεταγενέστερος.

Ἐν τούτοις τὸ ἔθνος τῶν Ἑβραίων, ὡς ἔθνος δρῶν, αὐτεξούσιον καὶ ἀκμαῖον, ἔζη διὰ τοῦ πολιτισμοῦ του καὶ τοῦ ἀποκλειστικοῦ χαρακτήρος του, ἐπέκεινα τῶν χιλίων ἐτῶν, ὡς διελάβομεν, ὅτε ἐπῆλθε καὶ δι' αὐτὸ ἐπὶ τῆς βασιλείας Σεδεκίου ἡ προῤῥηθεῖσα τρομερὰ θύελλα, καὶ ἡ ἐσχάτη ὥρα τῆς συμφορᾶς καὶ τῆς ἀπωλείας του. Ἄς ἀκούσωμεν ἤδη εἰς βιβλικὸν ὕφος τὴν περιπαθῆ καὶ συγκινητικὴν περιγραφὴν, ἣν ποιοῦνται διὰ βραχέων ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὰ Παραλειπόμενα.

« Καὶ ἤγαγεν ἐπ' αὐτοὺς (δηλ. τοὺς Ἰουδαίους) τὸν » βασιλέα Χαλδαίων Ναβουχοδονόσορα, καὶ ἀπέκτεινε » τοὺς νεανίσκους αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἐν οἴκῳ ἁγιά- » σματος αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἐφείσατο τοῦ Σεδεκίου, καὶ » τὰς παρθένους αὐτῶν οὐκ ἠλέησε, καὶ τοὺς πρεσβυ- » τέρους αὐτῶν ἀπήγαγε. Καὶ πάντα τὰ σκεύη οἴκου » τοῦ Θεοῦ τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρὰ, καὶ τοὺς θησαυ- » ροὺς οἴκου Κυρίου, καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς » τοῦ βασιλέως καὶ τῶν μεγιστάνων, πάντα εἰσή- » νεγκεν εἰς Βαβυλῶνα. Καὶ ἐνέπρησε τὸν οἶκον » Κυρίου, καὶ κατέσκαψε τὸ τεῖχος Ἱερουσαλήμ, καὶ » τὰς βάρεις αὐτῆς ἐνέπρησεν ἐν πυρὶ, καὶ πᾶν σκεῦος » ὠραῖον εἰς ἀφανισμόν. Καὶ ἀπώκισε τοὺς καταλοί- » πους εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ἦσαν αὐτῶ καὶ τοῖς υἱοῖς » αὐτοῦ εἰς δούλους ἕως βασιλείας Μήδων. »

Ἐτι δὲ εὐπαθεστέρα καὶ λυρικωτέρα παρίσταται ἡ εἰκὼν τῆς δυστυχίας αὐτῆς τῶν Ἑβραίων, ἐν τῇ καταχωρηθεῖσα εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ψαλμῶν ὑψηλῇ ἐκείνῃ ᾠδῇ, ὅτε ἀφίχθόντες αἰχμάλωτοι ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος ἡ Εὐφράτην, ἐκρέμασαν ἐκεῖ τὰ

ὄργανα αὐτῶν ἐπὶ τὰς ἰτέας αὐτῶν, καὶ καθίσαντες ἐκλαυσαν ἐν τῷ μνησθῆναι αὐτοὺς τῆς Σιών καὶ τῆς πόλεως Ἱερουσαλήμ.

» Μόχθων
» Δ' οὐκ ἄλλος ὑπερθεν,
» Ἡ γὰρ πατρίδας στέρεσθαι. »

Ἴδου λοιπὸν ἐν ῥίπῃ οὕτως εἰπεῖν ὀφθαλμοῦ, ὁ ἐκλεκτὸς καὶ περιούσιος αὐτὸς λαὸς, τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα, τὸ ἔθνος τὸ ζῶν, τὸ πλούσιον, τὸ πεπολιτισμένον, τὸ ἰσχυρὸν καὶ ὑπερυψούμενον μεταξὺ τῶσων ἄλλων, ῥίπτεται χαμαὶ, ἐκσφενδονίζεται, κατὰ τὸν Ἡσαίαν, ὡς σφαῖρα ἐντὸς πεδιάδος, καὶ τὰ ἄρματα τῆς δόξης του μετατρέπονται εἰς αἰσχύνην. Ὁ περικαλλῆς καὶ πρωτότυπος αὐτοῦ Ναός, τὸ πολυτίμητον καὶ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο σκῆνωμα τῆς λατρείας του, κατασकुλεύεται καὶ πυρπολεῖται· ἡ ὠραία καὶ πολυπληθὴς, ἡ πλήρης βοῆς, πλήρης θορύβου καὶ πλήρης θριάμβων αὐτοῦ μεγαλόπολις, τὸ καύχημα τῶσων αἰώνων, καὶ ἡ ἀντίζηλος τῶν γειτνιαζόντων ἐθνῶν, κατακουρσεύεται ὡσαύτως, γίνεται παρανάλωμα τοῦ πυρός, τὰ υπερήφανα αὐτῆς τεῖχη κατεδαφίζονται, καὶ ἡ ὄχυρὰ καὶ ὡς ἐπὶ νεφελῶν φερομένη λαμπρὰ ἀκρόπολις τῆς Σιών κατασκάπτεται ἐκ θεμελίων· ὁ βασιλεὺς ἐξορύττεται τοὺς ὀφθαλμοὺς, οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ, ἡ σφριγῶσα νεολαία καὶ οἱ διαπρεπέστεροι μεγιστᾶνες κατασφάζονται διὰ ῥομφαίας· αἱ καλλιπάρθενοι αὐτοῦ θυγατέρες διασφείρονται ἢ σύρονται εἰς τὰς ὁδοὺς, καὶ ἅπαντες οἱ ἐναπολειφθέντες μεταφέρονται δέσμοι καὶ αἰχμάλωτοι εἰς ἀλλοτρίαν γῆν, διανέμονται ὡς λάφυρα καὶ κατασκορπίζονται ἐντὸς ἀλλοτρίων καὶ ἐτεροθρήσκων ἐθνῶν, Ἀσσυρίων, Μήδων, Χαλδαίων, Ἑλαμιτῶν κ. λ. Τὰ πάντα λοιπὸν

τοιουτοτρόπως ἐνεκρώθησαν, ἐμνηδενίσθησαν, καὶ οὐδὲ ἴχνος πλέον ἔμεινε προτέρας πολιτείας καὶ ἀνεξαρτήτου ἐθνικοῦ βίου.

Δύναται νὰ δοθῇ θάνατος φρικωδέστερος μὲν, βαρβαρώτερος καὶ ἀγριώτερος, πλὴν καὶ καταφανέστερος, βεβαιότερος, καὶ ἀνευ τινός ἐλπίδος ἀναβιώσεως ἀπὸ τοῦτον; — Δὲν τὸ πιστεύομεν. Ἐματαιώθησαν λοιπὸν καὶ θεῖαι ἀρχαὶ διαθῆκαι, καὶ μεταγενέστεραι προφητεῖαι, καὶ μεγάλοι προορισμοὶ, καὶ ὑψηλαὶ ἀποστολαί, καὶ πᾶσαι αἱ προσδοκίαι τῶν ἐθνῶν, διότι τὸ ἔθνος τὸ περιούσιον, ἐξ οὗ ἔμελλον πάντα ταῦτα ν' ἀπορρέουσιν ἐτελεύτησε, δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ζωῇ, ἐξέλιπεν ὡς ἐκλείπει καπνός, σκιά καὶ ἐνύπνιον, κατέστη ἡ χλεύη καὶ τὸ ἐξουθένημα τῶν ἐχθρῶν του, καὶ ἡ καταστροφή του ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν συγχρόνων του, ἐθεωρεῖτο πλέον ἀνεπανόρθωτος καὶ αἰωνία ὡς ὁ θάνατος.

Πλὴν οὐχί, μυριάκις οὐχί. Ἄλλως σκέπτονται καὶ κρίνουν οἱ περιωρισμένοι ἢ ἐμπαθεῖς νόες τινῶν ὄντων, καὶ ἄλλως ἐνεργοῦν καὶ κυφοροῦν ἐν τῇ ἀκαταλήπτῳ καὶ μυστηριώδει αὐτῶν ἐπιδράσει αἱ βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου, τὰς ὁποίας καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, δυνάμεθα κάλλιστα νὰ ὀνομάσωμεν φυσικοὺς καὶ ἠθικοὺς νόμους ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Πλὴν ἐνταῦθα δὲν ἐννοοῦμεν νὰ στηρίξωμεν ἀπλῶς τὰς ἰδέας μας ἐπὶ τῶν λόγων καὶ τῶν προρρήσεων τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, κατὰ συνέπειαν τῶν ὁποίων, ὁ μὲν Ἱερεμίας προεφήτευσεν τὴν παρὰ τοῦ Ναβουχοδονόσορος αἰχμαλωσίαν, καὶ τὴν ἐβδομηκονταετῆ αὐτῆς διάρκειαν. « Τοῦ πληρωθῆναι λόγον Κυρίου διὰ στόματος Ἱερεμίου . . . εἰς συμπλήρωσιν ἐτῶν ἐβδομηκοντα » ὁ δὲ Ἡσαΐας, ἐν ἀποκρῦφῳ ὅμως, ὡς

νομίζεται, προφητεία, προεῖπε τὴν διὰ μέσου τοῦ Κύρου ἀνέγερσιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. « Τάδε λέγει Κύρος βασιλεὺς Περσῶν πάσαις ταῖς βασιλείαις τῆς γῆς. Ἔδωκέ μοι Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ αὐτὸς ἐνετείλατό μοι οἰκοδομῆσαι οἶκον αὐτῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ. Τίς ἐξ ὑμῶν ἐκ παντός τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἔσται Θεὸς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀναβήτω; » Διότι αἱ προρρήσεις αὗται λύουν μὲν θεολογικῶς τὸ ζήτημα τῆς Ἑβραϊκῆς ἀναβιώσεως, πλὴν οὔτε ἱστοριονομικῶς καὶ ἐθνολογικῶς τὸ ἀναπτύσσουν, οὔτε ὡς εἰδικαί δύνανται νὰ ἐπεκταθῶσι καὶ καταρτίσωσιν ἐν τῇ φυσικῇ καὶ ἠθικῇ τάξει τῶν ὄντων, σταθερὸν καὶ γενικὸν νόμον ἀναβιώσεως ἐθνῶν, καὶ ἡμεῖς τοῦτον προεθέμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν ἐὰν ὑπάρχη, καὶ ἐναργῶς ν' ἀποδείξωμεν.

Ἡ ἀλωσις τῆς ἱερᾶς πόλεως, ἡ ἐρήμωσις τῆς Ἰουδαίας, ὁ ἐξανδραποδισμὸς καὶ κατακερματισμὸς ἢ διασπορὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ξίφους διασωθέντων κατοίκων τῆς, ἐπήνεγκον τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας, τῆς πολιτικῆς αὐτοτελείας καὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους, πλὴν δὲν ἴσχυσαν νὰ ἐξαλείψωσι καὶ ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδουλωθέντων Ἑβραίων τὰς προγονικὰς παραδόσεις, τοὺς θείους νόμους, τὴν γλῶσσαν, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὸ ζωοποιῶν ταῦτα θεοκρατικὸν πνεῦμα, τὰς γλυκείας ἀναμνήσεις τῆς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ προτέρας ἐθνικῆς ζωῆς, καὶ ἐπὶ πάντων τούτων τὴν παρήγορον ἐλπίδα, ἢ μᾶλλον τὴν ἐνδόμυχον πεποίθησιν τῆς ἐπανόδου ἢ ἀναστάσεώς των, διαθεβαιουμένην οὐ μόνον ὑπὸ τῶν προγενεστέρων προφητῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐκ διαλειμμάτων ἀναφαινομένων ἐν αὐτῇ τῇ ἀλλοτρίᾳ γῇ.

Διὰ τῶν ἰδεῶν, τῶν ἀναμνήσεων, τῶν ἐμπνεύσεων

καὶ τῶν πεποιθήσεων τούτων, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἀκλόνητον αὐτῶν θεῖαν πίστιν, ἔζων καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ αἰχμαλωσίᾳ των· ἐνοποιοῦντο κατ' ἐπίνοιαν καὶ ἐν τῷ διασκορπισμῷ των· ἀντεῖχον περιφρονούμενοι καὶ καταδιωκόμενοι εἰς τὰς πολυειδεῖς καὶ δεινὰς αὐτῶν δοκιμασίας· διετήρουν ἀνόθευτον τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρά των, καὶ ἐπεσφράγιζον αὐτὸν διὰ θυσιῶν καὶ μαρτυρίων, ἅτινα οἱ δεσπόται των καὶ οἱ ἕτεροι ἄλλοεθνεῖς, ἐκάλουν πεισμονὴν, ἰσχυρογνωμίαν καὶ παραφροσύνην. Ἐν τούτοις καὶ ὑπὸ τὸ βάρος τῆς δουλείας των ἐπληθύνοντο βαθμηδὸν, ἀνεπτύσσοντο διὰ τῆς νοημοσύνης των, κατεπλούτιζον διὰ τῆς φιλοπονίας των, καὶ πολλάκις ἀνῆρχοντο διὰ τῶν φώτων, τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς ἀρετῆς των εἰς τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα.

Καταλυθείσης δὲ τῆς βασιλείας τῶν Ἀσσυρίων ὑπὸ τῶν Μήδων, κατελύθη μετ' οὐ πολὺ καὶ ἡ τῶν Μήδων ὑπὸ τοῦ Κύρου βασιλείως τῶν Περσῶν. Ἐνῶ δὲ ἀνίστατο ὁ μεγαλεπίβολος οὗτος δυνάστης, προσημαίνετο ταύτοχρόνως καὶ ἡ προσέγγισις τῆς ἐπανελεύσεως τῶν Ἑβραίων. « *Nemo unquam vir magnus sine aliquo afflatu divino fuit.* » Ἡ ἀπελευθέρωσις τούτων καὶ ἡ ἐγκατάστασις αὐτῶν ἐν τῇ πατρίδι γῆ, ἔχει μὲν τι μυστηριῶδες, θεῖον, προφητικὸν καὶ θαυματουργικὸν, πλὴν δὲν εἶναι καὶ ἄλλοτρία ἐκ τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἐκείνης πορείας, ἧτις συνήθως διαφαίνεται καὶ ἐν τῇ λοιπῇ τάξει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, διότι ναὶ μὲν ὁ Κύρος ὡς ὑπὸ θείας ἐμπνεύσεως ὀρμώμενος, διακηρύττει τὴν περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ναοῦ θέλησίν του, καὶ προσκαλεῖ τοὺς Ἰουδαίους, ὅσους ἐπιθυμοῦν, νὰ ἐπανέλθωσιν πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν εἰς τὴν πατρίδα των, πλὴν καὶ

ἡ πρόσκλησις καὶ ἡ θέλησις του, ἠδύναντο κάλλιστα νὰ ὑποκρῦπτωσιν, ἂν οὐχὶ μίαν φιλοδοξίαν, τοῦλάχιστον μίαν ἀντίπραξιν κατὰ τῶν βαρβαροτήτων καὶ ἀθεμιτουργιῶν τῆς καταλυθείσης δυναστείας τῶν Ἀσσυρίων, καθότι ὁ Κύρος ἦτο μὲν μέγας κατακτητῆς, πλὴν ἦτο καὶ φύσει ἀγαθός, εὐσεβής, γενναῖος καὶ δίκαιος· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἐξ ἄλλου μέρους, οὐδεμίαν παρημέλουν περίστασιν, δυναμένην νὰ συντελέσῃ πρὸς τὴν ἐκ τῆς δουλείας ἀπαλλαγὴν των. Οὕτως ἐτελοῦντο αἱ βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου.

Αὐτοὶ καὶ τοὶ διεσπαρμένοι ἐντὸς πολλῶν ἐθνῶν, καὶ ὑπὸ τὸ βάρος ἄλλοτρίας δουλείας, διετέλουν ὁμῶς εἰς εὐπορον, εὐανθῆ καὶ ἀσφαλῆ κατάστασιν, ἣν ὤφειλον εἰς τὸ εὐμήχανον καὶ δαιμόνιον ἐμπορικὸν πνεῦμά των· πλὴν δὲν εὐαρέστοῦντο, ἡ θέσις των φυσικῶ τῷ λόγῳ δὲν τοὺς ἰκανοποιεῖ, διότι ἔλειπον ἐξ αὐτῶν τὰ οὐσιωδέστερα, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις, ἅτινα ὡς ἐκ τῶν παραδόσεων καὶ τῶν ὀρησκευτικῶν αὐτῶν πεποιθήσεων, ἐθεώρουν ὡς βέβαια καὶ ἀναπόδραστα ἐν σιμοτεινῷ μέλλοντι. Τούτου ἕνεκα καὶ μετὰ τὸ διάταγμα καὶ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Κύρου, συνέβησαν ἐν ἀκαρεῖ ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας, οἵτινες παραλαβόντες καὶ ὅλα τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ ἱερὰ σκεύη, συληθέντα ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος, καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἐσδρα, τοῦ Ζοροβάβελ καὶ ἐτέρων, ἐπανῆλθον σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων των, καὶ ἐσκήνωσαν ἐπὶ τῆς τέφρας καὶ τῶν ἐρείπιων τῆς Ἀγίας πόλεως.

Ἡ μεγίστη δὲ αὐτῶν ἀγαλλίασις καὶ ὁ ἐξαλλὸς ἐνθουσιασμός ἐν τῇ ἀφίξει των, ἐννοεῖται μὲν οἰκονομικῶς, ἐξ ὧν ἔχουν τὴν συναίσθησιν πατρίδος ἀπολε-

σθείσης καὶ πάλιν ἀνακτηθείσης· πλὴν καταμαρτυροῦνται καὶ ἐκ τοῦ αὐθορμήτου ἑράνου, ὃν κατέβαλον ὑπὲρ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ναοῦ. Ὁ ἑρανος αὐτός, ὅστις ἀποδεικνύει καὶ τὰ ἀμύθητα πλοῦτη, ὅσα εἶχον ἀποκτήσει καὶ ἀποταμιεύσει κατὰ τὴν διάρκεια τῆς αἰχμαλωσίας των, ἀνεβιβάσθη εἰς τὸ μέγα ποσὸν τῶν ὀγδοήκοντα περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν. « Καὶ ἔδωκαν, λέγει ἡ Γραφή, εἰς θησαυρὸν τοῦ » ἔργου χρυσοῖον καθαρὸν μνᾶς ἑξ μυριάδας καὶ χιλίας, καὶ ἀργύριον μνᾶς πεντακισχιλίας. » Πρῶτον δὲ αὐτῶν ἔργον ἐχρημάτισεν ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ δεύτερον ἡ κατάθεσις τῶν θεμελιῶν τοῦ Ναοῦ· δάκρυα δὲ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης συνώδευσαν τὴν ἔναρξιν καὶ ἐγκαινίασιν τῶν ἱερῶν τούτων ἔργων. « Καὶ πολλοὶ οἱ εἶδον τὸν οἶκον τὸν » πρῶτον ἐν θεμελιώσει αὐτοῦ, καὶ τοῦτον τὸν οἶκον » ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν, ἔκλαυσαν φωνῇ μεγάλῃ, καὶ » ὁ ὄχλος ἐν σημασίᾳ μετ' εὐφροσύνης τοῦ ὑψῶσαι » ᾠδῆν. »

Πλὴν ἐν τῷ μέσῳ τσαυτῆς ἡδονῆς καὶ ἀγαλλιάσεως, βάσκανος καὶ ἐπίβουλος δαίμων, διήγειρε τὸν φθόνον τῶν ἐχθρῶν των, καὶ ἰδίως τῶν γειτονεύοντων λαῶν Ἀμμονιτῶν, Ἰδουμαίων καὶ Σαμαριτῶν, οἵτινες οὐ μόνον ἐδηλητηρίασαν τὰς πρώτας αὐτῶν χαρμοσύνους καὶ πανηγυρικὰς ἡμέρας, ἀλλ' ἐπέτυχον διὰ συνεχῶν ἐπιθέσεων καὶ πολλῶν βραδουργιῶν, πλησίον τῶν Σατραπῶν καὶ τῶν συμβούλων τῆς Περσικῆς δυναστείας, νὰ κωλύσωσι τὴν πρόοδον τῆς τοῦ Ναοῦ ἀνοικοδομήσεως μέχρι Δαρείου τοῦ Ὑστάσπεως. Ἀτυχεῖς Ἠγεμόνες, οἵτινες μ' ὅλας αὐτῶν τὰς καλὰς διαθέσεις, γίνονται πολλάκις καὶ αὐτοί, καὶ οἱ ἐλπίζοντες ἢ ἀποτεινόμενοι εἰς αὐτούς,

θύματα κακῶν ἢ δισφραρμένων Συμβούλων καὶ θεραπόντων!

Ἐπὶ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπεως, συνέπεσε νὰ ᾔηαι πρῶτος αὐτοῦ οἰνοχόος ἀνὴρ Ἰουδαῖος, εὐπαιδευτος, εὐσεβῆς καὶ φιλόπατρις, ὁ Νεεμίας. Οὗτος πληροφρηθεὶς, ὅτι οὔτε ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ναοῦ ἐπερατοῦτο, οὔτε τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἀνεγείροντο, ἕνεκα ἐχθρικῶν βραδουργιῶν, ἐκυριεύθη ὑπὸ τσαυτῆς μελαγχολίας, ὥστε ἔκτοτε ἐφαίνετο πάντοτε σκεπτικός, κατηφῆς καὶ περίλυπος. Ἐκλαβὼν δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν σκυθρωπότητά του ὡς πονηρίαν καρδίας, τὸν ἐπέπληξεν ἡμέραν τινὰ ἐν τῇ τραπέζῃ του, πλὴν αὐτὸς εἰπὼν τὴν αἰτίαν τῆς κατηφείας του, εὐηρέστησε τοσοῦτον τὸν κύριόν του, ὥστε οὐ μόνον τοῦ ἐπέτρεψε τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ναοῦ καὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἀλλὰ τοῦ ἐχορήγησε καὶ μέσα καὶ συνοδίαν στρατιωτῶν πρὸς ἀσφάλειαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν συνοδοιπόρων του. Ἄς ἀκούσωμεν τὸν ἴδιον Νεεμίαν ἀφηγούμενον. « Καὶ » ἔδωκέ μοι ὁ βασιλεὺς ὡς χεὶρ Θεοῦ ἡ ἀγαθὴ ἐπιστολήν ἐπὶ Ἀσάφ, φύλακα τοῦ παραδείσου αὐτοῦ, » ὥστε δοῦναί μοι ξύλα στεγάσαι τὰς πύλας, καὶ εἰς » τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, καὶ εἰς οἶκον, ὃν εἰσελεύσομαι· καὶ ἀπέστειλε μετ' ἐμοῦ ὁ βασιλεὺς ἀρχηγούς » δυνάμειος καὶ ἵππεις, καὶ ἦλθον εἰς Ἱερουσαλήμ » καὶ ἤμην ἐκεῖ. »

Ἀφίχθεις ὁ Νεεμίας μετὰ πολλῶν ἐτέρων ὁμοεθνῶν του εἰς τὴν πατρίαν γῆν, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ πρό αὐτοῦ μεταβάντες, ἤρξαντο παραχρῆμα ἅπαντες τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ναοῦ καὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως μετ' ἀκαμάτου ζήλου καὶ μεγίστης δραστηριότητος. Ἐπειράθησαν μὲν καὶ τώρα οἱ ἐχθροὶ των διὰ

μυρίων παγίδων καὶ συκοφαντιῶν νὰ ματαιώσωσι τὸ βασιλικὸν διάταγμα, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἡ ἀποτυχία των αὕτη τοὺς κατέστησε τόσο ἐμκανεῖς, ὥστε ἐπετίθοντο συνεχῶς κατὰ τῶν τεκτόνων καὶ ἐργατῶν, οἵτινες πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐφόδων των, ἠναγκάζοντο νὰ ἐργάζωνται πάντοτε ἔνοπλοι. Τέλος πάντων μετὰ πολλὰς θυσίας καὶ πάροδόν τινων ἐτῶν, ἐπερατώθη καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι συρρέοντες πανταχόθεν, ἐπλήθυνον ἅπασαν τὴν χώραν τῆς Παλαιστίνης, ἀνέλαβον τὴν πρότεραν μορφήν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν βίου, καὶ ἐδιοικοῦντο πλέον ὡς ἔθνος ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον μετὰ τοὺς ἰδίους αὐτῶν νόμους, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα.

Πόσα δὲν ὑπερεπήδησαν προσκόμματα! Πόσα δὲν ἐπέστησαν δεινά! Πλὴν καὶ τί καλὸν προσκτᾶται ἄνευ πόνου; « Τὸ καλὰ πόνῳ κτῶνται. » Ἡ ἐλευθερία μάλιστα καὶ ἀνεξαρτησία τῶν ἐθνῶν, εἶναι διαγωνίσματα, ἅτινα συνήθως συνοδεύονται μετὰ πλήθους αἱμάτων καὶ πολυχρονίων θυσιῶν, διότι εἶναι καὶ τὰ πολυτιμώτερα ἀγαθὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἴδου λοιπὸν μετὰ θάνατον ἐβδομήκοντα ἐτῶν, τὸ ἔθνος τῶν Ἑβραίων ἀνεγερμένον, καὶ ἡ ἀναβίωσις αὐτοῦ ἀναγεγραμμένη ὡς νόμος εἰς τὰς δέλτους τῆς ἱστορίας. Εἴτε ὅμως ὡς πρόσκαιρος πολιτικὴ ἔκλειψις θεωρηθῆ ὁ θάνατός του, εἴτε ὡς ἀπόστισις κατὰ τὴν Γραφήν ἰδίων ἀμαρτημάτων, δύναται κάλλιστα νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς μακροχρόνιος καὶ βαθύς Ἐπιμενίδειος ὕπνος, ἐξ οὗ ἠγέρθη ὅπως ἐξακολουθήσῃ, παρασκευαζόμενον, τὴν πορείαν του ἐν τῇ φυσικῇ καὶ ἠθικῇ τάξει, καὶ ἐπιτελέσῃ ἐν τῷ πληρώματι τοῦ χρόνου τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀποστολήν.

Ἐζῆσε δὲ καὶ ἐν τῇ ἀναβιώσει του, ἐπέκεινα τῶν

πέντε ἑκατονταετηρίδων· ὥστε ἅπας ὁ ἐλεύθερος καὶ ἀνεξάρτητος ἐθνικὸς αὐτοῦ βίος, διήρκεσεν ὑπὲρ τὰ χίλια ἑξακόσια σχεδὸν ἔτη. Καθ' ὅλην δὲ τὴν περίοδον τῆς ἀναγεννήσεώς του ταύτης, δὲν ἐφάνη κατώτερον ἀπὸ τὸν πρῶτον αὐτοῦ βίον, διότι καὶ μεγάλους ἀνδρας ἀνέδειξεν, ὅποιοι ἦσαν οἱ Ἡρώδαι καὶ οἱ Μακαββαῖοι, καὶ ἀνδραγαθήματα ἡρωικὰ κατώρθωσε, διότι πολλάκις κατετρόπωσεν οὐ μόνον τοὺς Ἀραβας, ἀλλὰ καὶ τὰς Ῥωμαϊκὰς λεγεῶνας· καὶ τὴν συμμαχίαν του ἐζήτησαν Ῥωμαῖοι καὶ Σπαρτιαῖται, καὶ στεφάνους ἐψηφίσαντο ὑπὲρ αὐτοῦ οἱ Ἀθηναῖοι, διὰ τὴν καλὴν περιποίησιν, ἣν μετήρχετο πάντοτε πρὸς τοὺς οἰκοῦντας εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἢ τοὺς διερχομένους ἐξ αὐτῆς συμπολίτας των· καὶ ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν ἐμόρφωσεν ἐντελέστερα, καὶ αἱρέσεις ἢ Σχολὰς φιλοσοφικὰς διωργάνισεν, οἷαι ἦσαν τῶν Φαρισαίων, ἀσπαζομένων τὰς Στωϊκὰς δοξασίας, καὶ ἐρμηνευόντων τὸ πνεῦμα τῶν Γραφῶν, — τῶν Σαδδουκαίων, ἀκολουθούντων τοὺς Ἐπικουρείους καὶ ἐμμενόντων εἰς τὸ γράμμα τοῦ νόμου, — τῶν Γαλιλαίων πρεσβευόντων ἀκράτους δημοκρατικὰς ἀρχάς, — τῶν Ἑσσηνῶν, αὐστηρῶν τηρητῶν ἀγνοτάτης ἠθικῆς, καὶ φιλοῦντων μᾶλλον τὴν σχολὴν τοῦ Ἀντισθένου, — καὶ τῶν Θεραπευτῶν, τῶν ὁποίων ὁ βίος ὁμοίως μ' ἐκεῖνον τῶν ἀσκητῶν καὶ ἐρημιτῶν τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ. Διὰ τῶν αἱρέσεων ἢ Σχολῶν τούτων καὶ τοῦ δραστηρίου βίου του, καὶ τὰ φῶτα του ἐγενέκευσε καὶ τὸν πολιτισμὸν του προήγαγεν εἰς ἱκανὸν βαθμὸν τελειοποιήσεως.

Πάντα ταῦτα ὅμως ἦσαν πνευματικὰ οὕτως εἰπεῖν προπαρασκευαῖ τῆς μεγάλης καὶ κοσμοσωτηρίου ἀποστολῆς, ἣν ἐπρόκειτο μετὰ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου

νά ἐπιτελέσῃ ἐν τῇ ἀναβιώσει του. Ὁ κύριος ταύτης σκοπὸς ἢ τοῦ ἱστοριονομικοῦ νόμου, ὅστις τὴν παρήγαγεν, ἦτον ἡ πλήρωσις ἐκείνης, ἥτις σαφῶς ἀπεκαλύφθη ἐκ τῶν διαδραματισθέντων γεγονότων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναβιώσεως. Ποία δὲ ἦτον ἡ ἀποστολὴ αὕτη; Ἡ ὑπὸ ἀλλοίαν μορφήν μετάδοσις τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρός του ὁποία ἡ φύσις τοῦ δένδρου, τοιοῦτος καὶ ὁ καρπός. Ὁ χριστιανισμὸς εἶναι καθαρὰ ἀπόρροια συμπεπληρωμένη καὶ ἀναμεμορφωμένη τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ὁ ἴδιος Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, ὅστις ἦτο γόνος τούτου καὶ ἀρχηγὸς τῆς νέας μορφῆς, ἐκήρυξεν ὅτι δὲν κατήλθεν εἰς τὸν κόσμον ἵνα χαλάσῃ, ἀλλ' ἵνα πληρώσῃ τὸν ἀρχαῖον νόμον. « οὐκ ἦλθον χαλάσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι τὸν νόμον. » Ἐνεκα τούτου καὶ ὁ νόμος οὗτος τῶν Ἑβραίων καὶ ἅπαντα τὰ ἱερά αὐτῶν βιβλία, ἀπαρτίζουσι μέρος ἀναπόσπαστον καὶ οὐσιώδες τοῦ χριστιανισμοῦ, διότι εἶναι ὡς αἰτία πρὸς ἀποτέλεσμα, καὶ ὡς μυστήριον πρὸς ἀποκάλυψιν.

Ἡ νέα αὕτη θεία ἀποκάλυψις ἢ νέα Διαθήκη, ἥτις ἀνέπλασεν, ἀνεκαίνισε καὶ ἔσωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος, διαχωρίζει τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμὸν, ὅστις μὴ ἀποδεχόμενος ἐκείνον, περιεκλείσθη εἰς μόνον τὸν ἀρχαῖον νόμον καὶ τὰς παραδόσεις του, ἔνεκα τῶν ὁποίων μονωθεὶς, ἐπέμεινε δυστυχῶς εἰς τὴν πλάνην, ὡς καὶ εἰσέτι διασκορπισμένος ἐντὸς τῶν ἐθνῶν ἐπιμένει εἰς τὸ σκότος, ἀπέναντι τῆς παγκοσμίου καὶ φωτοβόλου ἀληθείας. Πλὴν δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι δικαιούται τις καὶ ἐν τῇ πλάνῃ καὶ δυστυχίᾳ του, νὰ χαλεπαίνῃ τὴν θέσιν του, ἐξυβρίζων ἢ κακοποιῶν αὐτὸν, διότι οἰαδήποτε δοξασία εἴτε θρησκευτικῆ, εἴτε πολιτικῆ, εἴτε ἑτέρα, εἶναι πάντατε πί-

στις, συνειδήσις καὶ ἐλευθερία, ἅτινα ὡς δικαιώματα ἴδια, φυσικὰ καὶ ἀναφαίρετα παντὸς ἠθικοῦ ὄντος πρέπει ἀμοιβαίως νὰ σέβωνται. Ὁ ἀνώτερος ἀριθμὸς ἢ ἡ ἰσχὺς, οὐδὲν παρέχουν δικαίωμα πρὸς ὄλεθρον, ἢ καταδιωγμὸν ἢ περιφρόνησιν τοῦ μικροτέρου· μόνος ὁ δεσποτισμὸς ἢ βαρβαρότης καὶ ἡ ἀμάθεια, καταχρώμενα τῆς ἰσχύος των, δύνανται νὰ παρεκτραπῶσιν εἰς τοιαύτας ἀθемιουργίας. Οἱ Ἑβραῖοι ἐπομένως καὶ ὡς ἄνθρωποι, καὶ ὡς τιμήσαντες ἄλλοτε τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ὑπηρετοῦντες εἰσέτι αὐτὴν διὰ τῶν Ἱερῶν Βιβλίων καὶ θρησκευτικῶν νόμων των, καὶ ὡς δυνάμενοι τέλος νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς πλάνης, δικαιούνται καὶ ἐν τῇ σημερινῇ διασπορᾷ των εἰς τὴν συμπάθειαν, τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν δικαίων. Ἡ διασπορά των αὕτη χρησιμεύει ἴσως, ἀνεξαρτήτως τῶν θείων λόγων, καὶ ὡς μαρτύριον αὐτόλαλον τῆς ἐν τῇ ἀναβιώσει αὐτῶν συμπληρώσεως τῆς θρησκευτικῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολῆς των, μετὰ τὸ πέρασ τῆς ὁποίας, ἔπρεπε νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἡ διὰ παντὸς πολιτικὴ αὐτῶν διάλυσις, ὡς ἐπέρχεται μετὰ τὴν βλάστησιν ἢ σῆψιν τοῦ σπειρομένου κόκκου, καὶ ὡς κατὰ φυσικὸν νόμον συμβαίνει εἰς πᾶν ὅ,τι λαμβάνει ἀρχὴν, νὰ ἔχῃ καὶ τέλος.

Πλὴν ἴσως παρατηρήσῃ τις, ὅτι τὸ γεγονὸς τῆς Ἑβραϊκῆς ἀναβιώσεως, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀφορᾷ λαὸν ἄλλοτε περιούσιον καὶ ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ, δὲν δύναται ἐξ ἄλλου μέρους καὶ ὡς γεγονὸς μεμονωμένον νὰ δημιουργήσῃ ἢ ν' ἀποδείξῃ καὶ βέβαιον καὶ σταθερὸν ἱστοριονομικὸν νόμον. Ἡ παρατήρησις αὕτη, τῆς ὁποίας τὴν σπουδαιότητα δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν, θέλει ἀποχρώντως, πιστεύομεν, ἰκανοποιηθῆ ἐκ τῆς

ἀναπτύξεως ἐτέρου μεταγενεστέρου γεγονότος, ἀφο-
ρῶντος τὴν ἀναβίωσιν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἐξε-
τάσαμεν τὰ ἀλλότρια, ἅς διαλάβωμεν ἤδη καὶ περὶ
τῶν ἡμετέρων.

(ἀκολουθεῖ.)

Ἡ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

ΥΠΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΝ ΕΠΩΪΝ.

Ἐἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ χεῖμαρρος τῆς ἠθικῆς δια-
φορᾶς ὁσημέραι ἐξογκοῦται, καὶ ἐπιχειλεῖ νὰ κατα-
κλύσῃ πᾶν ὑγιὲς καὶ γόνιμον σπέρμα τακτικῆς καὶ
εὐδαίμονος συμβιώσεως, ἢ ὑπὸ κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν
ἐποψίν τῆς οἰκογενείας ἔρευνα, καθίσταται μελέτη
οὐ μόνον σπουδαιοτάτη διὰ τε τὸν πολιτικόν, τὸν ἠ-
θικολόγον καὶ τὸν φιλόσοφον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαιο-
τάτη πρὸς πάντα ἐνδιαφερόμενον ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς ἐν
γένει τάξεως καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ οἴκου. Εἰς αὐτὴν καὶ
ὁ θεωρητικὸς καὶ ὁ πρακτικὸς ἄνθρωπος ἀνευρίσκουν
ἐκτὸς τοῦ σοφοῦ καὶ ὠφελίμου, καὶ τι ἡδὺ καὶ τερ-
πνόν, ἅτινα συγκιρνοῦν ὀπωσοῦν τὸ φύσει σοβαρὸν
ὕφος τοιούτων ἀντικειμένων. Ἄς προβῶμεν ἤδη εἰς
τὴν συζήτησιν τοῦ προκειμένου θέματος.

Ὁ ἄνθρωπος μόνος οὔτε καλεῖται οἰκογένεια, οὔ-
τε ἀποτελεῖ αὐτὴν, διότι ἡ οἰκογένεια ἐν τῇ συστά-

σει τῆς δὲν εἶναι μονάς, εἶναι ἀριθμὸς περιεκτικὸς,
σημαίνει πλῆθος συγκείμενον εἴτε ἐκ δύο, εἴτε ἐκ
πλειοτέρων ὄντων, καὶ καταρχὰς μὲν σχηματίζεται
ἐκ δύο ὁμοειδῶν καὶ ἑτερογενῶν, ἄρρενος καὶ θήλειος,
μετὰ ταῦτα ὁμως διὰ τῆς τεκνοποιίας βαθμηδὸν πολ-
λαπλασιάζεται. Ὁ σχηματισμὸς αὐτῆς εἶναι ἡ πρώτη
πάσης αἰσθητικῆς ὑπάρξεως κοινωνικῆ σύστασις, δι-
ότι κοινωνία ἐν τῇ ἀφρημένῃ καὶ γενικῇ αὐτῆς ση-
μασία, οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ ἔνωσις ἢ ἀθροισμα
πολλῶν ὄντων εἰς ἓν συνεργομένων καὶ συμβιούντων.
Ὅθεν καὶ αἱ ἀγέλαι τῶν κτηνῶν, καὶ τὰ σμήνη τῶν
μελισσῶν, καὶ αἱ φωλεαὶ τῶν μυρμηκῶν, καὶ οἱ συν-
αγεῖρμοι τῶν πτηνῶν εἶναι ἐπίσης κοινωνίαι, διότι εἰς
ἐν ὁμοῦ συνέρχονται καὶ συζοῦν. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν
ἐννοιαν τῆς ἀπλῆς συνενώσεως καὶ συμβιώσεως, οὐ-
δόλως διαφέρουν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων
εἴτε μεγάλην, εἴτε μικράν.

Κατὰ τί λοιπὸν αὕτη διαφέρει ἐξ ἐκείνων; — Κα-
τὰ τὸν ὅποιον προτίθεται ὑψηλὸν σκοπὸν, καὶ τὸν
ὅποιον ἐπιτελεῖ ἠθικὸν προορισμὸν, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἀφο-
ρᾷ τὴν μετὰ λόγου συνέχειαν τῆς συστάσεως πρὸς
ἐπίτευξιν πραγματικῆς καὶ διαρκοῦς τάξεως καὶ εὐ-
ημερίας· ὁ δὲ τὴν ἐπιδιώξιν προοδευτικῆς καὶ ἐκπο-
λιτιστικῆς τελειοποιήσεως, ἀντικείμενα ἀμφοτέρω δι-
ερμηνεύοντα τὸν ἠθικὸν νόμον, ἴδια καὶ ἀποκλειστικά
τῶν λογικῶν ὄντων, καὶ ἀλλότρια τῆς φύσεως τῶν
λοιπῶν, ἅτινα ὀρμεμφύτως συνέρχονται, ἀτάκτως συ-
ζοῦν καὶ στερεοτύπως ἀποθνήσκουν.

Ἦλθον τίνι τρόπῳ ἡ πρώτη τῶν ἀνθρώπων κοινω-
νικῆ σύστασις, ἀναγομένη εἰς τὴν οἰκογένειαν, ἔλαβεν
ἀρχήν; — Κατὰ τὸ κοσμογονικὸν τῆς ἡμετέρας θρη-
σκείας σύστημα, ἡ οἰκογένεια ἐσχηματίσθη ἀνάκαθεν

ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὄλων, ὅστις πλάσας τὸν ἄνθρωπον ἄρβρον καὶ θηλυ, ἔδωκεν ἔναρξιν εἰς αὐτήν. Ἄν δὲ ἡ ἔρμηνεία αὕτη ἱκανοποιεῖ πάσας τὰς συνειδήσεις, τὸ ζήτημα ἤθελεν εἶσθαι λελυμένον. Φιλόσοφοι τινες ὅμως μὴ ἀρκούμενοι εἰς αὐτήν, καὶ ἐρευνῶντες μεταφυσικώτερον τὴν μονάδα ἢ τὸ φυτώριον τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, ἀνακαλύπτουν εἰς αὐτὸ ἀλλοίαν γένεσιν καὶ οἰκοδομοῦν ποικίλα συστήματα, ἅτινα ἢ θερμὴ καὶ γόνιμος φαντασία των ἀνεγείρει, ἢ ἐπὶ τῆς μυθοπλασίας τῶν ποιητῶν, ἢ ἐπὶ τινων ἐκτάκτων γεγονότων προηγμένων κοινωνιῶν.

Ἡ οἰκογένεια συνεστήθη κατὰ τοὺς μὲν, ἐν τῇ ἀγρία καταστάσει, ἐξ ἀρπαγῆς τῆς γυναικὸς ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, κατὰ τοὺς δὲ ἐκ κλοπῆς, καὶ κατὰ ἐτέρους ἐξ ἀμοιβαίας συναλλαγῆς. Πλὴν ἡμεῖς βηματίζοντες καὶ εἰς τὰ μεταφυσικὰ ἵχνη των, οὐδόλως συμμεριζόμεθα καὶ τὰς ἀπιθάνους δοξασίας ἢ εἰκασίας των, διότι ἡ σύστασις τῆς οἰκογενείας, δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ προσδράμῃ εἰς τοιαῦτα ἀνώμαλα μέσα, ἅτινα συνήθως ἀπαντῶνται εἰς ἀποκαταστημένας κοινωνίας. Εἰς ταύτας οἱ ἄνδρες καὶ ἀρπάζουν καὶ κλέπτουν τὰς γυναῖκας καὶ συναλλάττονται μετ' αὐτῶν· ἀλλ' ἐν τῇ ἀγρία καταστάσει, ὅτε τὸ ἐμὸν καὶ σὸν δὲν εἶχον εἰσέτι ὀρισθῆ, οὔτε ἀρπαγῆ, οὔτε κλοπῆ, οὔτε συναλλαγῆ ἐγίνετο. Πρὸς τὴν ἔνωσιν τῶν δύο γενῶν ἐτέρα ἐπέδραττεν ἀφορμὴ· ὑπῆρχε δυνάμις τις ἔμφυτος, εἰς ἀμφοτέρω, ἣτις ἐπλήρου καὶ ἅπασαν σχεδὸν τὴν δημιουργίαν· ἡ δυνάμις αὕτη εἴτε ἡμερος, εἴτε πόθος, εἴτε ἔρωσ κληθῆ, ἦτο μὲν δραστικὴ καὶ ἀκατάσχετος ἐν τῇ φυσικῇ ἀναπτύξει τῆς, πλὴν ἦτο καὶ ὄλως εὐνοϊκῆ, γλυκεῖα, συμπαθητικὴ καὶ τρυφερῶς ἐλκυστικῆ· ὁ ἀγροῖκος καὶ ἀξεστός βίος οὔτε τὴν οὐσίαν αὐτῆς μετέ-

βαλλεν, οὔτε τὰ ἀμοιβαῖα θέλγητρα ἠλάττονεν. Ἄμφοτέρα μάλιστα ἐμεγάλυνεν, ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῷ ἐπικρατήσεως τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς φαντασίας.

Ὁ διπλοῦς οὗτος χαρακτήρ, διατρεφόμενος καὶ ὑπὸ τῶν ζωηρῶν ἐντυπώσεων τῆς προτιμοτέρας καλλονῆς, ὤθησε πρὸς τὴν ἐν φιλότῃ συνένωσιν τὰ δύο γένη, ἐξ ἧς πλέον συνεταυτίσθησαν εἰς ἓν. Καταρχὰς μὲν αὕτη ἦτο βεβαίως ἐκπλήρωσις ἀπλῆς ὀρέξεως, concubitu vago ὡς λέγει ὁ Ὀράτιος, καὶ οὐχὶ σκέψις ἢ συνειδήσις καὶ γνῶσις τῶν ἐκ τῆς ἐνώσεως αὐτῆς κυσοφορουμένων βαθμηδὸν ποικίλων αἰσθημάτων, ἢ παρεπομένων ὕλικῶν ὠφελειῶν. Τὰ σπέρματα τούτων ὑπῆρχον μὲν ἐν τῇ ψυχῇ των, ἀλλῶς οὐδέποτε ἤθελον ἀκολούθως ἀναπτυχθῆ, διότι ἐκ τοῦ μηδενός, μηδὲν παράγεται, πλὴν οὔτε ἐννοοῦντο, οὔτε ἐπέδραττον πρὸς τὴν ἐφήμερον ἢ μόνιμον συνδιατριβὴν τῶν δύο γενῶν· ἐξετυλίσσοντο κατ' ὀλίγον διὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς συνδρομῆς πλείστων περιστάσεων. Ἡ συνεχῶς διεγειρομένη ἐπιθυμία τῶν τρυφερῶν κλίσεων· ἢ πρόσκτησις ἀσθενῶν τέκνων, ἐξ ὧν καὶ τὸ φυσικὸν φίλτρον ἐνεργοποιεῖτο, καὶ ἡ περίθαψις ἐπροκαλεῖτο, καὶ ἡ ἰδία προσωπικότης συνεχίζετο· ἡ ἀνάγκη τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας καὶ ὑπερασπίσεως ἐξ ἐχθρῶν ἐφόδων· καὶ ἡ εὐκολωτέρα προμήθεια καὶ διατήρησις τῶν διατροφῶν, ἦσαν αἱ φυσικαὶ ἀφορμαί, τὰ ἰσχυρὰ κέντρα καὶ αἱ ἀκατάσχετοι δυνάμεις, αἵτινες παρώθουν πρὸς τὴν διαρκῆ καὶ στερεὰν τῶν δύο γενῶν πρῶτην κοινωνικὴν συμβίωσιν. Ἀλλὰ τίνοι τρόπῳ συνεννοήθησαν πρὸς ἀλληλα; Διὰ σημειωτικῆς καὶ ἀνάρθρου, ἢ διὰ φωνητικῆς καὶ ἐνάρθρου γλώσσης; Ἐὰν δὲ διὰ ταύτης, τίς, πότε καὶ πῶς ἐδίδαξεν αὐτά; — Ἄλυτον τὸ ζήτημα· δ α ι μ ὀ ν ι ο ν π ρ ᾱ γ μ α, ὡς

κούργων καὶ τὴν λοιπὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ ἀθῶος οὐδέποτε συγχίζεται ἢ καταδικάζεται μετὰ τοῦ ἐνόχου· οἱ Πενταπολιῖται ἀπωλέσθησαν μὲν, ἀλλ' ὁ δίκαιος Λῶτ δὲν συναπωλέσθη μετ' αὐτῶν, ἐσώθη ὑπὸ τῆς θείας ἀντιλήψεως καὶ δικαιοσύνης.

Ἐν τῇ οἰκογενεῖα, ἣν ὡς διελάβομεν, συνέστησεν ἡ φύσις, καὶ ἐπροίκισε μὲ τὰ συντηρητικὰ δῶρά της, ἐγεννήθησαν, θερμαινόμενα ὀφανεῶς, καὶ τὰ πρῶτα ζώπυρα, ἐξ ὧν ὡς ἀπὸ γονὴν ἢ κορμὸν ἐβλάστησαν αἱ σεμναὶ καὶ γενικαὶ ἐκεῖναι ἀρεταί, αἰτινες ἠθικοποιοῦσαι καὶ ζωογονοῦσαι τὴν μεγάλην κοινωνίαν, συνέσφιγγον ἔτι μᾶλλον καὶ τοὺς ἀμοιβαίους αὐτῆς δεσμούς. Τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις ἐν τῇ ὀμαλῇ πορείᾳ της, πᾶν ἀντίθετον φαινόμενον εἶναι ἀνωμαλία καὶ παρεκτροπή.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας ἐδημιουργήθη διὰ τοῦ χρόνου ἡ φυλὴ, ἐκ ταύτης ἡ πόλις, καὶ ἐκ τῆς πόλεως τὸ ἔθνος. Ἡ πρώτη λοιπὸν τούτου βᾶσις καὶ τὸ πρῶτον συστατικὸν στοιχεῖον, εἶναι ἡ οἰκογένεια, τῆς ὁποίας ἡ διαδοχικὴ πολλαπλασιάσις ἐσχημάτισεν ἐκεῖνο, ἀπαράλλακτα ὡς ἐν τῇ ἀριθμητικῇ ἢ ἐπανάληψις τῆς μονάδος σχηματίζει τὸν ἀριθμὸν· καθὼς δὲ οὗτος ἀποσυντίθεται καὶ παντάπασιν ἐκλείπει, ἐὰν ἡ μονὰς τροπολογηθῇ ἢ ἐκμηδενισθῇ, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ ἔθνος διαλύεται ἢ ἐκφυλίζεται, ἐὰν ἡ δημιουργήσασα αὐτὸ οἰκογένεια, ἀπωλέσῃ τὸν ἴδιον αὐτῆς χαρακτήρα, ἢ ὀπωσδήποτε νοθευθῇ.

Διατρέχουσα ἐν τούτοις ἡ ἀνθρωπότης ἐν τῇ σειρᾷ τῶν αἰῶνων τὰς διαδοχικὰς ἐκεῖνας μεταμορφώσεις, τῆς φυλῆς, τῆς πόλεως, τοῦ ἔθνους, διέτρεχε καὶ ἡ οἰκογένεια τὰ αὐτὰ προοδευτικὰ στάδια, χωρὶς ποσῶς νὰ ἀλλοιοῦται ἐν τῇ ἀρχικῇ βᾶσει της. Μεταβαίγουσα

ἀπὸ μιᾶς εἰς ἑτέραν κατάστασιν, διατῆρει οὐ μόνον τὸν ἀποκλειστικὸν χαρακτήρα, ἀλλ' ἰσχυροποιεῖ αὐτὸν καὶ μὲ πλειοτέρας ἐγγυήσεις, καὶ καθηγιάζε μὲ ἱεροπρεπεστέρας περιβολὰς συνωδὰ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰ μέσα, ἅτινα παρεῖχεν εἰς αὐτὴν ἡ νέα μετὰβασις. Ἡ ἰσχυροποίησις καὶ τελειοποίησις ἐκεῖνης, συνετέλουν καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν τῆς ὅλης κοινωνίας πρόοδον καὶ ἀνάπλασιν· ἡ ἀλληλεπίδρασις αὕτη ἦτο καὶ εἶναι ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων.

Φθάσαντες εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη διὰ βραχέων τὴν ἀλληλεπίδρασιν ταύτην, ἵνα ἴδωμεν τίνι τρόπῳ καὶ κατὰ πόσον τὸ ἔθνος ἐπίδραῖ ἐπὶ τῆς οἰκογενείας, καὶ αὕτη ἐπὶ ἐκείνου. Ὅταν δὲ λέγομεν ἔθνος, δὲν ἐννοοῦμεν ἀπλῶς ὀμάδα ἢ ἄθροισμα πλήθους, ἀλλὰ κατάστασιν πραγμάτων καλῶς ὀργανισμένην, εἰς ἣν ἐνυπάρχουν ἐν τάξει, καὶ κατὰ μᾶλλον ἢ ἦττον κανονικῶς λειτουργοῦσι τὰ διάφορα τοῦ πολιτισμοῦ στοιχεῖα, ἡ κυβέρνησις, οἱ νόμοι, ἡ θρησκεία, τὰ γράμματα, ἡ βιομηχανία, καὶ ἕτερα οὕτως εἰπεῖν συμπληρωματικὰ, ὡς ἡ θέσις καὶ φύσις τῆς χώρας, τὸ εὐκραῆς τοῦ κλίματος, ὁ μείζων ἢ ἐλάσσων πληθυσμὸς, καὶ ἡ ἐπιδεκτικότης καὶ ὁ χαρακτήρ τούτου. Τίνι τρόπῳ λοιπὸν τὰ ποικίλα ταῦτα στοιχεῖα ἢ δυνάμεις ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς οἰκογενείας; — Εὐρύτατον εἶναι βεβαίως τὸ ζήτημα τοῦτο, πλὴν τὰ στενὰ ὄρια τῆς πραγματείας ταύτης ὀλίγας μόνον νύξεις μᾶς ἐπιτρέπουσιν.

Ἡ κυβέρνησις, ἣν ὑποθέτομεν ἰσχυρὰν, πατριωτικὴν καὶ πεφωτισμένην, εἶναι καὶ αὐτὴ εἰς τὸ εἶδός της μία οἰκογένεια, πλὴν οἰκογένεια ἀπλῶς ἠθικῇ, διέπουσα τὰς τύχας ὅλων τῶν ἄλλων· ὡς ἐκ τῆς συγγενείας λοιπὸν καὶ τῶν καθηκόντων της, παρέχει, ἢ

τουλάχιστον οφείλει νὰ παρέχη εἰς ταύτας προστασίαν καὶ εὐκολίας, ὅπως ἐν τῇ νομίμῳ ἐνεργείᾳ των ἀσφαλῶς ἀναπτύσσονται καὶ τελειοποιῶνται· συνάμα δὲ, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ κυριωδέστερον, οφείλει νὰ γίνηται καὶ ἀγαθὸν μιμήσεως παράδειγμα ἐν χρηστότητι, ἐγκρατεία καὶ δικαιοσύνη πολιτείας, καὶ ἐν εὐσεβείᾳ, ἀπλότῃ καὶ οἰκονομίᾳ βίου, διότι συνήθως οἱ κατώτεροι καὶ ἰδιῶται ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων καὶ τῶν Ἄρχων ὀδηγοῦνται, καὶ πρὸς τὰ ἴχνη των συμμορφοῦνται. Τὰ ἤθη τῶν λαῶν ὡς ἀποδεικνύει καὶ ὁ Πλάτων εἰς τὴν πολιτείαν του, ἀκολουθοῦν τὴν φύσιν τῶν κυβερνήσεών των. « Φιλεῖ τὸ ἀρχόμενον γνώμη » τῇ τοῦ ἀρχοντος πολιτεύεσθαι. »

Οἱ νόμοι κανονίζοντες τὴν ἐξωτερικὴν τῶν ἀνθρώπων διαγωγὴν, καὶ τὰ συνάλληλα αὐτῶν συμφέροντα, καθιερώνουσι καὶ ἐγγυήσεις καὶ διατάξεις, δι' ὧν καταδικάζουσι πᾶσαν πολλαπλὴν ἢ ἀθέμιτον ἐνωσιν, καὶ νομιμοποιοῦν τὴν ἀπλὴν καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως συστηθεῖσαν. Διὰ τῆς διαστολῆς αὐτῆς, ὁ μὲν νόμιμος δεσμὸς καθίσταται μόνιμος, ἰσχυρὸς, ἐγκρατῆς, συγκεντρωμένος, πρὸς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων λυσιτελέστερος, καὶ πρὸς τὸν ἔλλογον κοινωνικὸν βίον συμφωνότερος· ὁ δὲ ἀθέμιτος ἐγκαταλείπόμενος εἰς ἑαυτὸν, γίνεται ἔρμαιον τῆς παραφορᾶς τῶν ἀτάκτων παθῶν του, ἄστατος, ἀσθενὴς, ἀκρατῆς, παραλελυμένος, πρὸς τὴν τεκνοποιίαν ἀσύμφορος, καὶ πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν κοινωνίαν πολέμιος.

Ἡ ὀρησκέα, ἣν ἐνταῦθα θεωροῦμεν οὐχὶ ὡς αἰσθημα συμφορὸν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὡς θεσμὸν πρακτικὸν καὶ δρώντα ἢ Ἐκκλησίαν, περιβάλλουσα τὸν ὑπὸ τῶν νόμων περιφρουρούμενον συζυγικὸν δεσμὸν μὲ ἱεροπρεπῆ χαρακτῆρα, καθαγιάζει καὶ

συσφίγγει αὐτὸν στενώτερον· χορηγοῦσα δὲ διὰ τῆς τελετῆς μυστηριώδη τινα εἰς τὴν σύστασιν του συνάφειαν μετὰ τοῦ δημιουργοῦ, τὸν καθιστᾷ καὶ ἐν ἀρχῇ ἀδιάλυτον· « οὗς ὁ θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ » χωρίζετω. » Μόνη ἢ ὀρησκέα παραιοῦσα, ὡς ἐν ἀγιαστηρίῳ, καὶ εἰς τὰ ἄδυτα τῆς οἰκογενείας, ἀναλαμβάνει τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν, νὰ διευθύνῃ τὸν ἐσωτερικὸν ἀνθρώπον καὶ ἐξ αὐτῆς οὕτως εἰπεῖν τῆς συλλήψεώς του· φύσει πρακτικὴ διὰ τῆς λατρείας, τὸν παρακολουθεῖ πάντοτε μετ' ἀγρύπνου ἐποπτείας καὶ πατρικῆς μερίμνης οὐ μόνον ἐκτός, ἀλλὰ καὶ ἐντός αὐτοῦ τοῦ ἀπαραδιάστου ἀσύλου του, καθοδηγεῖ τὴν συνείδησίν του διὰ τοῦ φωτὸς τῶν θείων διδαγμάτων, κανονίζει τὰς πράξεις του πρὸς τὸν μέλλοντα καὶ αἰώνιον προορισμὸν του, ἐξαγνίζει τοὺς λογισμοὺς του διὰ τῆς ἐμπνεύσεως τῆς καθαρᾶς πίστεως, καὶ ἀνυψώνει τὴν διάνοιάν του πρὸς τὸ Ὑπέρτατον ἐκεῖνο Ὄν, ἐξ οὗ τὰ πάντα ἐγένοντο, καὶ εἰς ὃ τὰ πάντα τελειοῦνται.

Τὰ γράμματα ἢ ἡ Ἐκπαίδευσις ἐπιτελοῦν διπλὴν ἐνέργειαν, ἀναπτύσσουσι τὸν νοῦν καὶ ἠθικοποιοῦν τὴν καρδίαν· ἢ διπλὴ αὕτη μὀρφωσις ἐπιδρᾷ θαυμασίως ἐπὶ τῆς οἰκογενείας. Δὲν καθιστᾷ αὐτὴν μόνον ἐπιδεκτικωτέραν πρὸς ἀσκήσιν πάσης ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἱκανωτέραν πρὸς ἐπίτευξιν πλειοτέρας εὐπορίας καὶ ἀνετωτέρου βίου. Αὐτὰ ἐν τῇ διπλῇ ἐνεργείᾳ των, εἶναι τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον διαλύει τὴν πυκνὴν τῆς ἀμαθείας ὀμίχλην, καὶ ἀποτρέπει ἐνταῦτῳ ἀπὸ τῆν ἄγουςαν πρὸς τὴν κακίαν πεπλανημένην καὶ ὀλισθηρὰν ὁδόν· τὸ φῶς αὐτὸ εἰσαγόμενον ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, διασώζει αὐτὴν ἀπὸ πλείστους κινδύνους, καὶ τὴν κάμνει προσεκτικωτέραν καὶ μᾶλλον ἐνή-

μερον πρὸς τὰ δίκαια καὶ τὰ καθήκοντά της.

Ἡ βιομηχανία εἶναι ἡ τρίκρονος ἐκείνη πηγή, ἐξ ἧς ἀπορρέουν τὰ πλούτη καὶ τὰ ποικίλα ἐν τῇ κοινωνίᾳ προϊόντα. Ἡ εὐρυτάτη αὐτῆς ἔκτασις εἶναι πεδιάς, ἧτις προσκαλοῦσα ἀδιαλείπτως τὴν ἀσχολίαν τῆς οἰκογενειακῆς φιλοπονίας, ἀνταμείβει καὶ ἀφθονοπαρόχως αὐτήν, διότι ἐκτὸς τῆς ὁποίας τῆς προμηθεύει ὕλικῆς εὐημερίας, συντελεῖ προσέτι ὡς ἐκ τῶν πολλῶν καὶ πολυειδῶν αὐτῆς σχέσεων μετὰ πάσης καταστάσεως ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων, καὶ πρὸς τὴν τελειοτέραν πρακτικὴν μόρφωσίν της καὶ τὴν οἰκονομικὴν εὐεξίαν της, ἐξ ἧς πρωτίστως ἐξαρτᾶται καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ ἀρμονικὴ συμβίωσις, διότι αἱ ἀκατάσχετοι ἀνάγκαι, καὶ ἔριδας κυοφοροῦν, καὶ εἰς ἄτοπα παρωθοῦν.

Παραπλησίαν ἐπίδρασιν ἐξασκοῦν καὶ τὰ συμπληρωματικὰ στοιχεῖα, διότι καὶ ἡ ἐπίπεδος, γόνιμος καὶ ἀρδευομένη χώρα, καὶ τὸ γλυκὺ καὶ συγκερασμένον κλίμα, εἶναι μᾶλλον εὐεργετικὰ πρὸς τὴν οἰκογένειαν ἀπὸ τὰ ἀντίθετα τούτων, καὶ ὁ μεγαλύτερος καὶ συγκεντρωμένος πληθυσμὸς παρέχει μέσα πρὸς μόρφωσιν πλείοτερα, καὶ ἡ λεπτοτέρα ἢ μετριωτέρα τοῦ ἔθνους ἐπιδεκτικότης καὶ ὁ ἐλαφρὺς ἢ σοβαρὸς, μεγαλόψυχος ἢ μικρόψυχος, ἡμερος ἢ θρασὺς χαρακτήρ, εἶναι ὡσαύτως συντελεστικὰ πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τῆς οἰκογενείας τὴν διάπλασιν. Ἐννοεῖται δὲ οἴκοθεν ὅτι ὁσάκις καὶ τὰ πρώτιστα καὶ οὐσιώδη τοῦ πολιτισμοῦ στοιχεῖα, ἐξασκοῦν ἐναντίαν ἐπιβρόχην ἀπὸ ἐκείνην, ἣν ἀνωτέρω ἀπεδώκαμεν εἰς αὐτὰ, δὲν γίνονται ἄπλως ἀρνητικὰ πρὸς τὴν οἰκογένειαν, ἀλλὰ μετατρέπονται εἰς δυνάμεις αὐτόχρημα διαλυτικὰς, διότι οὔτε ἀναμορφόουν, οὔτε συντηροῦν αὐτήν, κα-

τεδαφίζου ἀρδὴν τὸ οἰκοδόμημά της. Ἐὰν ἡ κυβέρνησις δὲν παρέχη τὴν δέουσαν προστασίαν, ἢ δὲν προνοῇ καὶ δὲν προλαμβάνῃ τὰς ἀφορμὰς τῶν κινδύνων, ἢ γίνεται κακὸν καὶ μiasματικὸν πολυτελείας καὶ παραλυσίας παράδειγμα· ἐὰν οἱ νόμοι οὐδεμίαν ποιοῦνται διάκρισιν μετὰξὺ ἐννόμων καὶ κοσμίων, καὶ ἀνόμων καὶ ἀκόσμων ἐνώσεων· ἐὰν πονηρῶς διδάσκηται ἡ θρησκεία καὶ χρησιμεύῃ εἰς χρηματοκαπηλείαν· ἐὰν τὰ γράμματα ἀντὶ νὰ φωτίζωσι καὶ ἠθικοποιῶσι, στρεβλόουν τὸν νοῦν καὶ διαφθεῖρουν τὴν καρδίαν· ἐὰν ἡ καταπλουτίζουσα βιομηχανία, διευκολύνη τὰς ἀθεμίτους σχέσεις, ἢ ὑποθάλη τὰ ἀσεμνα λαθρεμπόρια ἢ τὰς ἀπρεπεῖς χρηματοληψίας· ἐὰν τέλος αἱ στέρσεις εἶναι δειναὶ ἢ πολυχρόνιοι, ἢ τὰ ἐλαττώματα, μετατρέπόμενα εἰς ἀνάγκας, φέρουν τὴν ἀταξίαν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ· τότε πλεον ἢ οἰκογένεια, εἶναι ἐντελῶς διαγεγραμμένη· ὑπάρχει μόνον κατ' ὄνομα καὶ ὡς σκέπη πρὸς κάλυψιν ἀτοπημάτων καὶ καταχρήσεων, αἵτινες παρασκευάζου τὸν γενικὸν ὄλεθρον.

Ἄς ἀντιστρέψωμεν ἤδη τὸ νόμισμα, ὅπως παρατηρήσωμεν καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ἔθνους ἢ τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἐπίδρασιν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἠθικῆς οἰκογενείας, ἧτις ὅμως δὲν ἐξασκεῖται μεμονομένως, ἀλλὰ περιληπτικῶς. Ὅθεν λέγοντες οἰκογένειαν δὲν ἐννοοῦμεν τὰς σπανίας ἐκείνας περιπτώσεις, καθ' ἃς μία ἢ εὐάριθμοι οἰκογένειαι δξυδερκέστεραι ἐτέρων, δύνανται ὡς ἐκ τῆς ἰσχύος ἢ τῆς ἠθικῆς ἐπιβροχῆς τῶν νὰ μεταβάλλωσι τὰ πράγματα, καὶ νὰ χορηγῶσι εἰς αὐτὰ οἰανδήποτε μορφήν καὶ διεύθυνσιν, ἀλλὰ τὸ σύνολον ἢ τοῦλάχιστον τὴν μεγίστην πλειονότητα τῶν οἰκογενειῶν ἐξ ὧν ἀποτελεῖται, ἢ πρέ-

πει νὰ ἀποτελεῖται ὁ γενικὸς καὶ σταθερὸς κανὼν, ὡς ἐκ τῆς μιᾶς ἢ τῶν εὐαριθμῶν ἢ ἐξαίρεσις.

Αἱ ὑπὸ ἠθικὴν λοιπὸν καὶ ὕλικὴν ἔποψιν πρὸς τὸν τελειότερον τύπον τῆς μορφώσεως προαχθεῖσαι οἰκογένειαι, συναπαρτίζουν περιληπτικὴν τινα καὶ ἠθικὴν ἐνότητα ἢ δύναμιν, τῆς ὁποίας ἢ ἰσχύς καὶ ἢ κίνησις συνεπισύρει εἰς τὸ ρεῦμά της, καὶ διαμορφώνει κατὰ τὴν βούλησίν της πᾶσαν ἑτέραν, διότι ἐν τῇ ἐνότητι αὐτῆς εἶναι σχεδὸν παντοδύναμος. Ἡ ἐκ πολλῶν ἤδη μεμορφωμένων καὶ ὡς ἐκ τοῦ κοινοῦ ἠθικοῦ σκοποῦ συνασπισμένων κέντρων, ἀπορρέουσα αὕτη δύναμις, εἶναι ἢ περωτισμένη, συμπαγῆς, ἀκεραία καὶ ἀνεξάρτητος κοινὴ γνώμη, ἥτις ἀντιθέτως τῆς ἀμαθοῦς, διηρημένης, εὐπίστου ἢ δουλόφρονος, καὶ τὴν κυβέρνησιν διαφωτίζει καὶ ἐπηρεάζει, καὶ τοὺς κειμένους νόμους τροπολογεῖ, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν σεμνοποιεῖ καὶ κραταίονει, καὶ τὴν παιδείαν γενικεύει καὶ ρυθμίζει, καὶ τὴν βιομηχανίαν ζωογονεῖ καὶ προάγει, καὶ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τελειοποιεῖ καὶ ἐξυψώνει.

Αὕτη ὡς γενικὸς καὶ ἀείποτε ἄγρυπνος, ὡς δξυδερκής καὶ ἐμπειρος νομοθέτης, τὰ πάντα διορᾷ καὶ κανονίζει. Τὰ χρηστὰ ἤθη τῆς χημικῆς οὕτως εἰπεῖν σχευασίας της εἶναι κυρίως ἔργον· ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμὸς, ὁ ἰσχυρότερος οὕτως κρίκος τῆς κοινωνικῆς ἀλύσεως, ὑπ' αὐτῆς συντηρεῖται· πᾶσα πρὸς ἀνώμαλον ἢ καταχρηστικὸν βίον τάσις ὑπὸ τοῦ συνοφρυώματός της περιστέλλεται· καὶ πᾶσα μεταβολὴ ἢ ἀνατροπὴ ὑπὸ τῶν θορύβων της προαγγέλλεται καὶ τῆς δυνάμεώς της ἐπιτελεῖται. Ὁ δὲ πατριωτισμὸς, ὅστις εἶναι τὸ κρηπίδωμα τῶν πολιτικῶν ἀρετῶν, ἐκ τοιούτων καλῶς μεμορφωμένων καὶ χρηστοτήτων οἰκογε-

νειῶν κυρίως ζωογονεῖται, ἰσχυροποιεῖται καὶ ἀκμάζει, διότι κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ἀποβάλλει τις τὸν μισοπάτριδα ἐγωῖσμόν, καὶ ἐνδιαφέρεται, ἀφοσιούται καὶ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα, καθ' ὅσον, εἴτε ἀπὼν, εἴτε παρὼν εἶναι, γνωρίζει ὅτι τὰ προσφιλέστερα τῶν πόθων καὶ τῶν ἀγώνων του ἀντικείμενα, εὐρίσκουν ἐν αὐτῇ οὐ μόνον τὴν ἐφικτὴν ὕλικὴν εὐημερίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνωτέραν ταύτης ἠθικὴν ἀνατροφὴν, ἐξ ὧν ἐξασφαλίζονται αἱ ἀποτελοῦσαι τὸν ἰδιαίτερον τῆς καρδίας του ἠθικὸν καὶ ἀνεκτίμητον θησαυρὸν θελκτικώταται προσδοκίαι.

Εἰς τοιαῦτα καὶ ἕτερα ὁμοίου εἶδους ἄγει ἐξαγόμενα ἢ ἀλληλεπίδρασις τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν οἰκογένειαν, καὶ ταύτης πρὸς ἐκεῖνο· ἀμφοτέρα εἶναι ἀναποσπάστως συνηνωμένα ἐν τῇ ἐνεργείᾳ των· ἢ ἐπιδιώξεις τῆς καλλιεργείας καὶ τελειοποιήσεώς των, εἶναι ἀσχολία τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν συμπράξεως. Ἡ οἰκογένεια μόνον ὡς πρὸς τὸ ἔθνος ἔχει τὸ πλεονέκτημα, τὸ ὅποτον ἔχει καὶ ὁ δῆμος ὡς πρὸς τὴν αὐτοδιοίκητον πολιτείαν, τῆς ὁποίας ἢ ἀνατροπὴ δὲν συνεπιφέρει καὶ τὴν διάλυσιν ἐκείνου, διότι ἔχει διάφορον καταγωγὴν καὶ πατρότητα· οὕτω καὶ ἡ οἰκογένεια ἐν τῇ ἀποσυνθέσει τοῦ ἔθνους, διαμένει ἐν τῇ φυσικῇ της ὑπάρξει καὶ τῇ ἠθικῇ μορφώσει της. Ἐὰν ὅμως καὶ ταύτας ἀπωλέσει ἐν τῷ ἔθνει διατελοῦσα, τότε συμπαρασύρει καὶ αὐτὸ ἐν τῇ ἀπωλείᾳ της. Τοιαύτη εἶναι ἢ φυσικὴ τῶν πραγμάτων ἀλληλουχία.

Καταλήξαντες εἰς τὸ σημαντικώτατον καὶ ἀκροσφαλὲς τοῦτο πόρισμα, ἃς μᾶς ἐπιτραπῆ, πρὶν ἔτι καὶ διὰ τῆς ἱστορίας διαφωτίσωμεν καὶ κυρώσωμεν αὐτὸ, νὰ ἐκμελετήσωμεν ἐν ὀλίγοις εἰς ἔθνος ὅπως οὐ μνημορφωμένον καὶ τὴν οἰκογένειαν εἰς ἑαυτήν,

ὅπως οὕτω συμπληρώσωμεν καὶ ἐπιστεγάσωμεν τρόπον τινὰ τὰς ἐρεῦνας μας. Ἐξετάσαμεν μέχρι τοῦδε τὴν φυσικὴν αὐτῆς σύστασιν, τὴν παραγωγικὴν δύναμιν, καὶ τὴν μετὰ τοῦ ἔθνους ἀλληλεπίδρασιν καὶ στενὴν σύνδεσίν της· ἄς εἰσέλθωμεν ἤδη καὶ ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ τοῦ ἱεροῦ ἀσύλου της, ἵνα ἐπιτελέσωμεν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἠθικὴν ἀνατομίαν, καὶ γνωρίσωμεν τὰς ποικίλας λειτουργίας, καὶ τὰ ἀφθονα τῶν ἀρετῶν σπέρματα, ἅτινα ἐν αὐτῇ ζωογονοῦνται καὶ δωρεὰν μεταδίδονται, καὶ εἰς τοὺς συγχρόνους καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

(ἀκολουθεῖ.)

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ἢ ΑΡΧΟΝΤΑ
ΤΩΝ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΝ.

Ἄπευθυνόμενος πρὸς σὲ τὸν θρασύπλαχρον, τὸν ἐρασίδακρυον, τὸν ἀδυσώπητον, τὸν ἀπληστον Ἄρχοντα τῶν Νεκροπόλεων, καὶ προσφώνων σοι τὴν περὶ αὐτῶν ἐπομένην Διατριβὴν, μάθε ὅτι, οὔτε ἀπὸ αἵσημα καθήκοντος, οὔτε ἀπὸ ἀρχὴν δικαιοσύνης, οὔτε ἀπὸ ἰδέαν φιλοφροσύνης ἢ κολακείας ὠρμήθη, διότι καὶ Σὺ οὔτε καθήκοντα συναισθάνεσαι, οὔτε δικαιοσύνην ἀναγνωρίζεις, οὔτε φιλοφροσύνας ἢ κολακείας μεταχειρίζεσαι ὑπὲρ τῶν ζώντων. Ἄμοιβιαιότης

μετὰ Σοῦ οὐδεμία δύναται ποτε νὰ υπάρξῃ. Ὀχρὸς, ἰσχνὸς, σκελετώδης, τυφλὸς, ἀναίσθητος, ἀμείλικτος ὡς ἡ εἰμαρμένη, εἶσαι καὶ ἀνεπίδεκτος εὐαισθησίας, ἀνελεήμων, ἀνεπιεικὴς καὶ ἀλλότριος εἰς πᾶσαν περιποίησιν· οὔτε δῶρων εἶσαι ἐραστὴς, οὔτε μειδιαμάτων φίλος, οὔτε γλυκερῶν ἐλπίδων μέτοχος ἢ πάροχος· μόνη ἴσως ἡ ἀπληστία τῶν θνητῶν μεριμνώντων καὶ ἀλληλοτροφωγομένων ὑπὲρ τῶν προσκαίρων ἀπολαυῶν τοῦ ματαίου τούτου κόσμου, καὶ ὑπὸ Σοῦ αἴφνης πληττομένων, ἐπισπᾷ εἰρωνικόν τι μειδίημα ἐπὶ τῶν πελιδνῶν χειλέων Σου· εἶσαι ἢ πιστὴ καὶ ἀληθὴς τῶν ζώντων τυράννων εἰκὼν, διότι καὶ οὗτοι, ὡς καὶ Σὺ, εἶναι ὠμοί, ἀτίθασσοι, ἀδιάλλακτοι, καὶ εὐαρεστοῦνται νὰ δεσπόζωσιν ἐπὶ καταστροφῶν, ἐρείπιων καὶ ἀνθρωπίνων πτωμάτων.

Τί λοιπὸν μὲ παρώτρυνε ν' ἀποταθῶ πρὸς Σέ, καὶ ν' ἀναθέσω τὴν περὶ Νεκροπόλεων σκυθρωπὴν ταύτην Διατριβήν; — Ἀπλὴ μόνον ἰδέα ἀρμοδιότητος, καὶ οὐδὲν ἄλλο. Πραγματεία ἀφορῶσα χάραν πολύτρωγλον μὲν, πλὴν ἔρημον καὶ βωβὴν, διατελοῦσαν μεταξὺ φρίκης καὶ συγκινήσεως, καὶ περικλείουσαν ἐντὸς τοῦ πενθίμου περιθόλου της, οἰκητήρια κενὰ ἀνθρωπίνης ζωῆς, καὶ μεστὰ δυσωδίας, κόνεως καὶ δατῶν, διαθιβρωσκομένων ὑπὸ παντοδαπῶν καὶ εἰδεχθῶν ζωφίων, καὶ ἀεννάως πλουτιζομένην καὶ πληθυνομένην ὑπὸ νέων καὶ ὁμοίων οἰκητόρων, εἰς οὐδένα ἕτερον ἤρμοζε βεβαίως ν' ἀφιερῶθῃ μᾶλλον, εἰμὴ εἰς τὸν ἀδιακόπως ἐργαζόμενον, ὅπως εὐρύνη, καλλωπίση καὶ οἰκίσῃ τὴν ἱστορουμένην πόλιν ἐξ ὑψηλῶν, ἀνικάνων καὶ συνωμοσίας νὰ ὀργανίξωσι, καὶ ἐπαναστάσεις νὰ ὑποκινῶσι, καὶ θορύβους νὰ προξενῶσι, καὶ ραδιουργίας νὰ ἐξυφαίνωσιν.

Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι περιλαμβάνει εἰς ἑαυτὴν ἡ θνητοδόρος καὶ κενόοικος πόλις Σου, καὶ ἀναμνήσεις διὰ τοὺς ζῶντας ἱεράς, καὶ κειμήλια πολύτιμα, διατηρούμενα ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, καὶ ὅτι ἡ θεὰ τῆς διεγείρει παντοσεῖδη αἰσθήματα, σπουδαίας καὶ ἐμβριθεῖς σκέψεις, καὶ σοβαρὰ καὶ ὑψηλῆς ἀρετῆς μαθήματα· προβλέπων ὁ σοφὸς ἐν αὐτῇ καὶ μελετῶν τὸ ἴδιον τέρμα, καθιστᾷ τὸν βίον καὶ γονιμώτερον καὶ εὐεργετικώτερον· πλὴν ὅλα ταῦτα εἶναι διὰ Σὲ ξένα καὶ πολέμια, ὡς ξένη καὶ πολεμία Σοῦ εἶναι καὶ ἡ ζωὴ.

Σὺ, ἔχων ἰδρυμένον ἐντὸς τῆς ἐρημοβίου καὶ ἀθορύθου πόλεώς Σου, τὸν μελανοβαφῆ καὶ ὑπὸ πηκτῶν αἱμάτων καὶ ἀπολιθωμένων ὀστέων, κατεσκευασμένον θρόνον Σου, βασιλεύεις μόνος ὡς ἀπόλυτος δεσπότης, ἐπὶ ἀναύδων, σεσηπτότων καὶ ἀποσυντιθεμένων κατοίκων, διαταραττομένων ἐκ διαλειμμάτων ὑπὸ τῶν συνοδευόντων τοὺς νέους προσερχομένους ὑπηκόους Σου κοπετῶν καὶ θρήνων, ἀποτελούντων τὴν ἡδύ τέραν εἰς τὰ ὄψα Σου ἀρμονίαν, καὶ τὸ ὠραιότερον ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ κράτους Σου μελόδραμα.

Σὺ, διατηρῶν περίξ τοῦ θρόνου Σου, ἰσταμένους μὲ πλήρη πανοπλίαν καὶ ἀμφίστομα γυμνὰ ξίφη, ἀμυθήτους στρατοὺς, συγκεκροτημένους ἐκ τῶν ποικίλων ἀνθρωπίνων παθῶν, καὶ τῶν ἀπείρων φυσικῶν καὶ ἠθικῶν νοσημάτων, διατρέχεις δι' αὐτῶν τὴν ὑψηλίον, ἔχων ἐνώπιόν Σου τὸν τρόμον καὶ ὀπισθὲν Σου τὴν φρίκην, κηρύττων μόνος ἢ ἀναστέλλων κατὰ τόπους καὶ κατ' ἀρέσκειαν τὸν πόλεμον, ἐρημόνων πόλεις ἢ οἴκους, πληρόνων ὄρη καὶ πεδιάδας ἐκ σφαζομένων ἢ κρεοκοπουμένων θυμάτων, καὶ συσταινῶν νέας νεκροταφειακὰς ἀποικίας. Ἄλλοτε ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἐποχούμενος, ἐκπυρσοκροτεῖς καὶ ἀκοντίζεις τὰ καυστικά

καὶ βιοφόνα βέλη Σου, ἢ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς διερχόμενος διὰ τῶν ἀνέμων, ἐπιχείεις τὰς δηλητηριώδεις καὶ μiasματικὰς πνοὰς καὶ τὰ σκωληκώδη καὶ βροτοφθόρα σπέρματα τῆς φύσεώς Σου, ἢ ἐπὶ τῶν ὑδάτων φερόμενος, καὶ ἀνατρέπων καὶ βυθίζων πᾶν τὸ ἐπ' αὐτῶν κινούμενον, ἐντυπώνεις μέχρι τοῦ πυθμένος τὰ θλιβερὰ ἔχνη Σου, καὶ ἀνεγείρεις καὶ ἐκεῖ ὑποβρυχίους Νεκροπόλεις. Καὶ τίς ἐκ τῶν θνητῶν ἰσχύει ν' ἀντιστῆ εἰς τὸ κράτος Σου;

Σὺ, καταβάλλεις ἐπίσης καὶ δυνατοὺς καὶ ἀδυνάτους, καὶ δεσπότης καὶ δούλους, καὶ πλήθη καὶ ἄτομα. Ἐνώπιόν Σου πᾶν γόνυ κάμπτει, καὶ εἰσερχόμενον ἐντὸς κυψελῶδους καὶ ψυχρᾶς κοίτης, μόνος αὐτοῦ κληρονομίας, μεταβάλλεται εἰς τέφραν καὶ ὀστᾶ, καὶ καθίσταται αἰώνιον στήριγμα τοῦ θρόνου Σου. Ἄς καυχᾶται ὅσον θέλη καὶ ὁ ὑγιῆς, καὶ ὁ εὐρωστος, καὶ ὁ νέος, καὶ ὁ πλούσιος, Σὺ ἐνῶ οὔτε κἄν Σὲ φαντάζονται, παρίστασαι αἴφνης ἐνώπιόν των, καὶ ἀκαμπτος εἰς τὰ δάκρυα καὶ τὰς ἰκεσίας των, ἀρπάζεις αὐτοὺς ἀνιλεῶς ἐκ τῆς κόμης, καὶ βιαίως τοὺς σύρεις ἐντὸς τῆς σκωληκοβρώτου πόλεώς Σου. Εἰς μάτην Σὲ παρακολουθοῦν οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὄδυρμοὶ τῶν οἰκειῶν καὶ φίλων· κωφὸς εἰς τὰς θρηνώδεις φωνὰς των, μάλιστα ἠδυνόμενος εἰς αὐτὰς ὡς ἐμπρέπουσαν εἰς Σὲ λατρείαν, καὶ στρέφων ἀγριωπὸν βλέμμα καὶ γριφῶδες πρόσωπον, ἄλλο τι δὲν διανοεῖσαι, εἰμὴ πῶς ταχύτερον ν' ἀποσπάσης τὸ θήραμά Σου καὶ νὰ πλουτίσης τὸ κράτος Σου.

Πλὴν ἐλεύσεται ἡμαρ, ὅτε καὶ Σὺ καὶ τὸ κράτος Σου, θέλουν διὰ παντὸς ἀνατραπῆ, καὶ ὑποκύψει εἰς τὸν αὐτὸν νόμον, δι' οὗ σήμερον καταδεσπόζεις τὰ πάντα, διότι ὑπάρχει καὶ ἕτερος ἀπὸ Σὲ ἰσχυρότερος,

δστις μετεμψυχόνων και τὰ ἀνάριθμα θύματά σου, θέλει ἀναπέμψει αὐτὰ εἰς τὸν βίον τῆς αἰωνιότητος.

Ὅθεν βλέπεις ὅτι λίαν ἀρμοδίως ἀνέθηκα εἰς Σὲ τὸ μικρὸν τοῦτο τῆς πόλεώς σου ἱστορικὸν καὶ φιλοσοφικὸν ἔργον, διὰ τὸ ὅποιον ὅμως οὐδὲν ἀπαιτῶ, διότι καὶ Σὺ ὡς ἐκ τῆς φύσεώς σου, οὐδὲν καλὸν δύνασαι νὰ χαρίσης. Εἴτε λοιπὸν εὐμενῶς, εἴτε δυσμενῶς ἀποδεχθῆς τὴν ἀφιέρωσιν, οὐδόλως φροντίζω, διότι οὕτως ἢ ἀλλέως καὶ τάχιον ἢ βράδιον, μέλλω νὰ συγκαταλεχθῶ ἐντὸς τῶν ὑπηκόων σου, καὶ νὰ γίνω ὑποπόδιον τοῦ θρόνου σου. Ὅ,τι μόνον σκέπτομαι καὶ λίαν μεριμνῶ εἶναι, νὰ διατηρήσω ἀβλαβὲς ὅ,τι παρέλαβον, καὶ ν' ἀποδώσω αὐτὸ ἀγνὸν εἰς τὸν δημιουργὸν του, συνάμα δὲ νὰ ἐγχαράξω ἐπὶ τοῦ τάφου μου τὴν ἀγαθὴν καὶ ἀγήρω ἐκείνην μνήμην, ἣτις οὔσα τὸ ἐξαγόμενον χριστιανικῆς καὶ πατριωτικῆς ἐν τῷ βίῳ ἀρετῆς, καὶ οὐχὶ ματαίων καὶ προσκαιρῶν ἐπιδείξεων φενάκη, ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἀληθῆ καὶ αἰωνίαν δόξαν καὶ μακαριότητα, διότι καὶ ταῦτα, ἅτινα μόνον φέρω ἐν τῇ θανῇ ἐνῶ πάντες μὲ ἐγκαταλείπουσιν, ἀδυνατεῖς καὶ Σὺ νὰ ὑποβάλλῃς εἰς τὸ κράτος σου.

ΠΕΡΙ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΝ.

- « Καὶ μὴν ἔμοιγε ζῶντι μὲν καθ' ἡμέραν
 » Κ' εἰ μικρ' ἔχοιμι, πάντ' ἂν ἀρκούντως ἔχοι
 » Τύμβον δὲ βουλοίμην ἂν ἀξιούμενον
 » Τὸν ἐμὸν ὄρασθαι, διὰ μακροῦ γὰρ ἡ χάρις. »
 (Εὐρ. Ἐκάβ.)

Ἐπιθιμον ἀρχαῖον, τοῦ ὁποίου δυσκόλως δύναται τις νὰ ἐξιχνιάσῃ καὶ νὰ προσδιορίσῃ ἀκριβῶς τὴν ἐ-

ποχὴν τῆς ἐνάρξεως, ἐπεκράτει πρό τινος καιροῦ καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν χριστιανικὸν κόσμον· οἱ νεκροὶ εἴτε τῶν πόλεων, εἴτε τῶν ἐξοχῶν, ἐνεταφιάζοντο ἐντὸς ἢ περίξ τῶν ἱερῶν Ναῶν. Καταργηθὲν ὅμως ἤδη πανταχοῦ τὸ ἔθιμον αὐτὸ, καὶ ἀντικατασταθὲν ὑπὸ τῶν ἐκτὸς τῶν πόλεων καὶ κωμῶν ἐγειρομένων Νεκροπόλεων ἢ κοινῶν Κοιμητηρίων, διατηρεῖται εἰσέτι δυστυχῶς ἀπέναντι ῥητῶν διατάξεων, εἰς πλείστα μέρη τῆς ἡμετέρας Ἐπικρατείας. Ἡ διατήρησις αὕτη, ἐνεκα τῆς ὁποίας ἐπῆλθον καὶ τινες δυσάρεστοι καὶ σκανδαλώδεις σκηναί, καὶ ἡ πρὸς τοὺς τεθνεώτας συνάμα παντοῦ ἐν γένει προσφερομένη λατρεία, μὴ παρέσχον ἀφορμὴν νὰ προβῶ εἰς ἐμβριθεστάτας σκέψεις καὶ παντοειδεῖς μελέτας ἐπὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν, οἵτινες ἀποτελοῦν καὶ ἕτερον ἴδιον καὶ πολυπληθέστερον κόσμον. Τινὲς τῶν Νεοπλατωνικῶν ἀπεκάλουν κατ' ἐξοχὴν σοφίαν τὴν περὶ θανάτου μελέτην.

Τὸ φύσει σοβαρὸν καὶ σκυθρωπὸν τοῦτο ἀντικείμενον, τὸ ἐπασχολῆσαν πολλοὺς εὐπαιδευτούς ἀνδρας, καὶ ἐπασχολοῦν διηνεκῶς ἅπαντα τὸν ἠθικὸν κόσμον, περιέχει ἐν ἑαυτῷ τόσην σοφίαν, θρησκείαν, διδασκαλίαν καὶ κοινωνικὴν ὠφέλειαν, ὅσην δὲν περιέχουν ἴσως ἕτερα τοῦ δραματικοῦ βίου ἐπίσης σπουδαῖα καὶ ὑψηλὰ ἀντικείμενα, διότι ἂν ἦναι πολλὰ καὶ ἐνδιαφέρηται καὶ νὰ μεριμνᾷ ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ βίῳ ὁμοίων του, δὲν εἶναι τὰ αὐτὰ καὶ ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων, ὅπως ἐνδιαφέρηται τοσοῦτον καὶ περὶ αὐτῶν.

Ἐπὲρ μὲν τῶν ζώντων ὑπάρχουν οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ, ἡ φιλανθρωπία, αἱ φυλετικαὶ καὶ φιλικαὶ συμπάθειαι, κοινὰ καὶ εἰς τὸν πεπολιτισμένον καὶ εἰς

τὸν ἀπολίτευτον, τὰ γόητρα τῆς ἀρετῆς, αἱ διηνε-
κεῖς σχέσεις, αἱ κοινωνικαὶ ἀπολαυαὶ, ἡ δόξα, αἱ τι-
μαὶ, αἱ ἐλπίδες, τὰ συνάλληλα συμφέροντα καὶ ἕτερα
ὅμοια τούτων, ἅτινα εἶναι βεβαίως τόσα κέντρα ἐσω-
τερικὰ τε καὶ ἐξωτερικὰ, καὶ τὰ ὁποῖα καθ' ὅλους τὰς
ἐποχὰς καὶ τὰς ἡλικίας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, διε-
γείρουσι τὰ αἰσθήματα τῆς ἀμοιβαίας μερίμνης καὶ ἀ-
γαθοεργίας. Ἐπομένως τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἔχουσι
οὕτως ἐν τῷ βίῳ τὸν λόγον των, καὶ οὐδεὶς νομί-
ζομεν ὑπάρχει, ὅστις κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον, νὰ μὴν
ἀναγνωρίζῃ καὶ κατέχῃ αὐτά.

Ἄλλ' ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων τίνα ἐλατήρια ὑπάρ-
χουσι; Τίνα λόγον δύνανταί ποτε νὰ ἔχωσιν, αἱ φρον-
τίδες ὅσας καταβάλλομεν, καὶ τὰ σημεῖα τοῦ σεβα-
σμοῦ, ὅσα ἐπιδεικνύομεν ὑπὲρ αὐτῶν; Μετὰ τὴν τε-
λευτὴν τοῦ βίου, οὔτε οἱ νεκροὶ πλέον αἰσθάνονται,
οὔτε οἱ ἐπιζῶντες ἐλπίζουν, οὔτε ἀμοιβαίότητος ὑπηρε-
σιῶν, οὔτε σκοποὶ ἀπολαυῶν ἐπιδιώκονται. Τὸ δρέ-
πανον τοῦ θανάτου διεχώρισεν ἀμφοτέρους ἐν τῷ κό-
σμῳ τούτῳ, ὡς τὸ πτύον διαχωρίζει εἰς τὴν ἄλωνα
τὸν σίτον ἐκ τοῦ ἀχύρου, καὶ τὸν μὲν νεκρὸν ἐπανή-
γαγεν εἰς τὸ μηδὲν, καὶ συνεχώνευσε μὲ τὴν τάξιν
τῶν ἀνοργανίστων ὄντων, τὸν δὲ ζῶντα ἀφῆκεν εἰσέ-
τι ἐν τῷ βίῳ, μεχρὶσθῆ ἔλθῃ καὶ δι' αὐτὸν ἡ ἐποχὴ
τοῦ θερῆσμοῦ.

Καὶ ἐν τούτοις καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας, καὶ καθ'
ὅλους τὰς καταστάσεις τῶν ἐθνῶν, οἱ νεκροὶ ἐχρημά-
τισαν ἐν γένει τὸ περισπούδαστον ἀντικείμενον τῶν
ζώντων, καὶ πολλάκις ἠξιώθησαν καὶ μεγαλητέρων
τιμῶν καὶ ἐπιδείξεων. Ἐνῶ δὲ ὁ νεκρὸς ἐγκατέλειπε
διὰ παντός τοὺς ζῶντας, καὶ κείμενος πλέον ἀπνουν
πτῶμα ἦτο προωρισμένος εἰς βρῶσιν τῶν σκωλήκων,

οἱ ζῶντες ἀπεναντίας δὲν ἐγκατέλειπον αὐτὸν, οὔτε
τὸν ἐρρίπτον, ὡς εὐάριθμοὶ τινες βάρβαροι, εἰς τοὺς
ἀγρούς ἐρμαῖον τῶν κυνῶν καὶ τῶν ὀρνέων, ἀλλὰ
παρασκευάζοντες αὐτὸν μετὰ θρηνωδῶν ἐγκωμίων καὶ
θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ, τὸν μετέφερον πενθηφόροι
εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ κοίτην. Τάφος δὲ ἀπλοῦς
ἀνορυττόμενος, εἴτε ἐντός ἀγρῶν ἢ σπηλαιῶν, εἴτε
ἐπὶ ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμων βράχων, εἴτε πλησίον
δένδρων ἢ καλυβῶν, ἐκάλυπτε τὰς ψυχρὰς σάρκας καὶ
τὰ ὀστέα τοῦ τεθνεώτος. Ἄλλοτε δὲ ὑψηλὸς τύμβος ἢ
σημεῖον πλακὸς ἢ μικρὰς στήλης, ἐδείκνυε καὶ ἐμνη-
μόνευε τὸν τόπον τῆς ταφῆς, καὶ ἄλλοτε λαμπρὰ
μαουσωλεῖα ἐγειρόμενα ἐπὶ τοῦ τάφου, ἢ ἕτερα δείγμα-
τα μερίμνης, ἢ περιστολιστῶν καὶ διαχρύσων θηκῶν,
κατεμαρτύρουσι ἐξ ἑνὸς μὲν τὴν ματαιότητα, καὶ ἐξ
ἐτέρου τὰ αἰσθήματα τῶν ζώντων ὑπὲρ τῶν λειψά-
νων καὶ τῆς τέφρας τοῦ νεκροῦ. Φαίνεται ὅτι οἱ ζῶν-
τες ἐθεώρουσι τὸν θάνατον, οὐχὶ ὡς αἰώνιον ἀποχω-
ρισμὸν, ἀλλ' ὡς πρόσκαιρον ἀπουσίαν· ὅθεν ἀνεχώ-
ρουσι ἐκ τῆς κηδείας ὡς νὰ ἔλεγον εἰς τὸν νεκρὸν.
» Σὲ συνωδεύσαμεν μετὰ τιμῆς καὶ κατανύξεως, ἄ-
» πελθε, θέλομεν πάλιν συναντηθῆ. »

Ἄς διεξέλθωμεν ἤδη πρῶτον διὰ βραχέων τὰ ἐπὶ
τοῦ προκειμένου ποικίλα ἔθιμα τῶν διαφόρων ἀρχαί-
ων ἐθνῶν, καὶ τῶν ἰθαγενῶν φυλῶν τοῦ νέου κόσμου,
ὅπως ἴδωμεν ὅτι καὶ αὗται καὶ ἐκεῖνα εἰς τὸ αὐτὸ οὐ-
σιωδῶς κατέληγον τῆς ταφῆς σημεῖον, τὸ ὁποῖον εἶ-
ναι καὶ σήμερον γενικὸν ἔθιμον σύμπαντος σχεδὸν
τοῦ κόσμου. Ἀρχόμενοι ἐκ τῆς Χαναναίας, Ἀραβίας
καὶ Ἀσσυρίας, καὶ προχωροῦντες πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς
καὶ Σίνας, ἐντεῦθεν κάμπτοντες πρὸς τὴν Περσίαν,
Σκυθίαν καὶ Θράκην, ἐξ ἧς κατερχόμενοι εἰς τὴν Ἑλ-

λάδα, τὴν Ῥώμην καὶ Ἐτρουρίαν, καὶ ἐκ ταύτης μεταβαίνοντες εἰς τὰς νήσους Σικελίαν, Μελίτην καὶ Γόζον, ὅθεν κατευθυνόμενοι εἰς τὴν Αἴγυπτον, Αἰθιοπίαν καὶ Λιβύαν, καὶ ἐντεῦθεν καταπλέοντες ἐκτὸς τῶν Ἑρακλείων στηλῶν πρὸς τὰς χώρας τῶν Κάφρων καὶ Ὀττεντότων καὶ τὰς τῶν Ἀμερικανῶν καὶ Αὐστραλιανῶν, ἀπαντῶμεν παντοῦ μνημεῖα καὶ τάφους εἰς τόπους ὠρισμένους ἢ βράχους καὶ ὑψηλοὺς λόφους, ἐνθα ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ ἄνθρωποι ἐναπέθετον τοὺς πατέρας των, ὡς ἀντικείμενα ἱερά καὶ τοῦ ὑψηλοτέρου αὐτῶν σεβασμοῦ. Ἄς λάβωμεν ἤδη τὴν ἀφετηρίαν ἐκ τῆς Χαναναίας γῆς.

Οἱ Λαοὶ τῆς χώρας ταύτης, τῆς μετὰ ταῦτα κληθείσης Παλαιστίνης, ἀρχαῖοι καὶ πρωτογενεῖς οὕτως εἶπεν λαοὶ, εἶχον τὸ ἔθιμον τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν μόνους τοὺς αὐτοκτονοῦντας ἄφινον ἐπὶ τινὰς ὥρας ἀτάφους. Ὁ δὲ Ἀβραάμ, ὁ χρηματίσας πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν, θέλων νὰ θάψῃ τὴν εἰς Χεβρῶν τελευτήσασαν σύζυγον αὐτοῦ Σάραν, καὶ μὴ ἔχων ἐκεῖ τίπον πρὸς ἀνόρυξιν τάφου, ἠγόρασε παρὰ τοῦ Χετταίου Ἐφρών τὸ σπήλαιον καὶ τὸν ἀγρὸν Μαχπελάχ, κείμενα ἀπέναντι τῆς δρυὸς τοῦ Μαμβρῆ, καὶ ἐνεταφίασεν αὐτήν. Ἐκτοτε τὸ μέρος τοῦτο ἐχρημάτισε τὸ κοινὸν κοιμητήριον τοῦ οἴκου Ἀβραάμ. Μόνη ἢ Ραχὴλ σύζυγος τοῦ Ἰακώβ ἐτάφη εἰς τὴν γῆν τῆς Βηθλεὲμ, ὅθεν διερχομένη εἶχεν ἀποβιώσει ἔνεκα τοκετοῦ.

Ὁ δὲ Ἰακώβ ὅστις ἐτελεύτησε μετὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδόν του, ἀνεκομίσθη κατὰ παραγγελίαν του ὑπὸ τῶν υἱῶν του εἰς τὴν Χαναάν, καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ἀγρὸν Μαχπελάχ. Ὁ υἱὸς του Ἰωσήφ τελευτήσας ὡσαύτως εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ταριχευθεὶς ὑπὸ

τῶν ἀδελφῶν του κατὰ τὸ ἔθος τῶν Αἴγυπτίων, διετηρεῖτο μέχρι τῆς ἐξόδου τῶν Ἑβραίων, ὅτε μετεκομίσθη καὶ ἐτάφη, ὡς εἶχε διατάξει πρὶν ἀποθάνῃ, εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων του. Εἰς τὸ κοινὸν τοῦτο τοῦ οἴκου Ἀβραάμ κοιμητήριον, τὸ τοσοῦτον περίφημον ἐν τῇ παλαιᾷ Γραφῇ, ἀνηγέρθη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, καὶ ὁ πρῶτος ἐν τῇ Παλαιστίνῃ Χριστιανικὸς Ναός, ἐπικληθεὶς ἐκ τῆς θέσεως Ναός τοῦ Μαμβρῆ.

Πρὶν δὲ εἰσέτι καταλάβῃ ὁ περιούσιος οὗτος λαὸς τὴν γῆν τῶν πατέρων του, ἔθαπτεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοὺς νεκροὺς του, ὅπου ἀπέθνησκον, ἐθρῆνει αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπένθει κατὰ τὰ ἔθιμά του ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας. Οὕτω μετὰ τῶν πολλῶν ἐθρήνησεν, ἔθαψε καὶ ἐπένθησε τὸν Ἀαρὼν καὶ τὴν Μαριάμ, οἵτινες ἀπεβίωσαν εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰδουμαίας περὶ τὸ ὄρος Ὠρ, καὶ ἀκολούθως τὸν Μωϋσῆν, τελευτήσαντα ἀπέναντι τῆς Ἰεριχώ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀβάρ, ἢ κατὰ τὴν Γραφὴν ἀπέναντι τῆς θέσεως Βαῖθ - Φογῶρ. Οὐδεμίαν δὲ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἐπέτρεπε κατὰ τὴν ἐκφορὰν ἢ ἐπὶ τῶν τάφων ἐπίδειξιν ἢ πολυτέλειαν, διότι τὰς ἐθεώρει οὐ μόνον ἀνωφελεῖς καὶ ἀπρεπεῖς εἰς ὄντα ἀναίσθητα, ἀλλὰ καὶ παραπλησίας μὲ τὰς εἰδωλολατρίας τῶν ἀλλοφύλων.

Πλὴν μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, καὶ τὴν ἀνάγερσιν τῆς Ἰερουσαλήμ καὶ τοῦ Ναοῦ, ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν ἐσυνωδεύετο καὶ μὲ τινὰ πολυτέλειαν, ὡς ἐμαρτύρουν οἱ τάφοι τῶν βασιλέων ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιών, καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Παισαίου εἰς τὰ Ἀρκαδικὰ του μνημονευόμενος τῆς Ἑβραίας Ἑλένης, ὅστις κατέστη διάσημος διὰ τὸν μηχανισμόν του, διότι ἢ ἐπιτύμβιος αὐτοῦ πλάξ

μόνη ἦνοιγε κατὰ ῥητὴν ἐκάστου ἔτους ἡμέραν κατ' ὥραν, καὶ μετ' ὀλίγον μόνη πάλιν ἐκλείειν· οὐδέποτε δὲ ἄλλοτε ἠδύνατό τις ν' ἀνοίξη αὐτήν, ἐκτός ἐάν τὴν κατέθραυεν.

Οἱ Ἄραβες ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἐπὶ ὕψηλῶν τόπων καὶ ἀποκρήμων βράχων. Ὁ Ἀλέξανδρος Δε Λαβόρδ ἀναφέρων περὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1828 εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Γαλλίας, τὴν ἐν τῇ Πετραίᾳ Ἀραβίᾳ περιήγησιν τοῦ υἱοῦ του καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος Λινάνδ, βεβαίωσεν εἰς τὴν χώραν τῶν Ναβαταίων ὑπάρχουν ἐπὶ ἀποτόμων καὶ ὕψηλῶν βράχων τάφοι ἐσκαμμένοι καὶ ὠκοδομημένοι, οἵτινες, ὡς ἐκ τῆς κυκλωπικῆς καὶ γιγαντιαίας κατασκευῆς πολλῶν ἐξ αὐτῶν, καταμαρτυροῦν παναρχαιοτάτην ἐποχὴν.

Τὰ τῶν Ἀσσυρίων ἔθιμα ὡς πρὸς τε τοὺς Θρήνους καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν νεκρῶν, ἦσαν τὰ αὐτὰ ὡς ἐγγιστα μὲ τὰ τῶν Αἰγυπτίων, περὶ ὧν ἐφεξῆς θελομεν διαλάβει. Περίφημος δὲ ἦτο κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ὁ ἔσθωθεν τῶν πυλῶν τῆς Βαβυλῶνος κρεμαστός τάφος τῆς Σεμιράμιδος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀγχινουστάτη ἐκείνη βασίλισσα, ἐνεχόλαψε τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν. » Τῶν τις ἐμεῦ ὕστερον γινομένων Βαβυλῶνος βασιλέων, ἦν σπανίση χρημάτων, ἀνοίξας τὸν τάφον λαβέτω ὅκοντα βούλεται χρήματα. » Μὴ μὲν τοιγε, μὴ σπανίσας γε ἄλλως ἀνοίξη· οὐ γὰρ ἄμεινον. » Ἀκολούθως ὁμοῦ μετὰ πολὺν χρόνον, τῆς Βαβυλῶνος ἀλωθείσης ὑπὸ τοῦ Δαρείου, ἠνοίχθη παρ' αὐτοῦ καὶ ὁ τάφος, πλὴν ἀντὶ χρημάτων καὶ θησαυροῦ, εὔρεν ἐν αὐτῷ ὀστᾶ μόνα, καὶ τὴν ἐτέραν ταύτην ἐμπαικτικὴν καὶ ὄνειδιστικὴν ἐπιγραφὴν. » Εἰ μὴ ἀπληστός τε ἕας χρημάτων καὶ αἰσχροκερδῆς, οὐκ ἂν νεκρῶν θήκας ἀνέωγες. »

Οἱ Ἴνδοι ἦσαν ἀνέκαθεν κατὰ τὰς διαφόρους αὐτῶν φυλάς, ποικίλοι καὶ εἰς τὰ περὶ τῶν νεκρῶν ἔθιμά των. Τινὲς ἦσαν λίαν βάρβαροι καὶ ἄγριοι. Οἱ Καλαταῖαι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος, κατεσθίοντες τοὺς θνήσκοντας γονεῖς των, ἐπίστευον ὅτι ἐπραττον ἔργον ὀσιον, καὶ ἐθεώρουν ὡς ἀνόσιον τὸν ἐμπρησμὸν αὐτῶν. Οἱ νομάδες Παδαῖοι, τοὺς γηράσκοντας ἢ βαρέως νοσοῦντας, ἐφόνευον καὶ κατήσθιον ὡς τοὺς νεκροὺς. Ἄλλοι ὁμοῦ οὐδὲν πρᾶγμα ἐμψυχον ἀπέκτεινον, ἀλλὰ τοὺς ἐξ αὐτῶν νοσοῦντας ἀπέστελλον εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἐγκαταλειπόμενοι καὶ θνήσκοντες, ἐγίνοντο βορὰ τῶν θηρίων καὶ τῶν ὀρνέων. Οἱ καλούμενοι Ταξίλοι, κατὰ τὸν Στράβωνα, ἐρρίπτον ἀτάφους τοὺς τελευτῶντας· ἄλλοι πάλιν ἔκαιον αὐτοὺς ὁμοῦ μὲ τὰς ἐπιζώσας συζύγους των. Πλὴν τὸ γενικώτερον ἔθιμον ἦτο, ὡς εἶναι καὶ μέχρι τῆς σήμερον, ὁ ἐμπρησμὸς καὶ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν. Ὁ περιηγητὴς Οὐαλτέρος εἰς τὴν περὶ τὸ 1829 ἐκθεσίαν του, ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἴνδοι Κοσσεάχαι, οἵτινες οἰκοῦν τὴν ὀρεινὴν χώραν μετὰ τῆς Ἀσσάμ καὶ τῆς Βεγγάλης, δεικνύουν μέγιστον σεβασμὸν πρὸς τοὺς νεκροὺς, διότι ἀφοῦ καύσωσιν αὐτοὺς, συλλέγουν τὴν κόνιν των ἐντὸς ἀγγείων, ἅτινα ἐναποθέτουν ἐντὸς λιθίνων μνημάτων, στηριζομένων ὑπὸ ἐτέρων λίθων, καὶ διατεθειμένων κυκλικῶς τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου πρὸς τὴν πλευρὰν λόφου τινός. Εἰς δὲ τὰς συνελεύσεις καὶ διασκέψεις των οἱ ζῶντες, καθήμενοι ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν, συζητοῦν τὰς ὑποθέσεις των ὡς νὰ παρευρίσκοντο ἐνώπιον τῶν προγόνων των.

(ἀκολουθεῖ.)

ΓΝΩΜΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Ἡ γνωμικὴ ἢ γνωμολογικὴ φιλοσοφία, καλουμένη κοινότερον καὶ παροιμιακὴ, ἐχρημάτισεν ἐν τῇ χρονολογικῇ σειρᾷ τῶν ἠθικῶν γνώσεων ἢ πρωτότοκος θυγάτηρ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Προϊὸν μακράωνος πείρας προνομιούχων καὶ μεγαλοφυῶν ὄντων, ἐχρησίμευεν εἰς τὰς πρωτογενεῖς τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐποχὰς, ὡς μόνος ἀσφαλῆς ὁδηγὸς καὶ ἀσβεστος λαμπάς, διαφωτίζουσα καὶ ρυθμίζουσα τὴν διαγωγὴν καὶ τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Τὸ φῶς ὁμῶς καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς, ὑπῆρξαν καὶ μετὰ ταῦτα γενικὰ καὶ εὐεργετικώτατα, καὶ τοιαῦτα θέλουν ἀείποτε ὑπάρχει, ὡς ἂν δὲν νοθεύωνται ὑπὸ παρεισάκτων τινῶν προλήψεων, εἰς ὅσους ἐξεύρουν νὰ ὠφελῶνται, καὶ θέλουν νὰ ποδηγετῶνται ὑπὸ τῶν ὀρθῶν τῆς πολιᾶς αὐτῆς σοφίας συμβουλῶν. Εἶναι παράδοσις πολύτιμος, κληρονομία πλουσιωτάτη καὶ πηγὴ ἀκένωτος, τῆς ὁποίας τὰ ἀρδεύοντα καὶ ὑγειοφόρα νάματα οὐδέποτε ἐξαντλοῦνται.

Τὰ μᾶλλον ἐκ τῶν ἀρχαίων ἔθνῶν διακριθέντα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ταύτῃ, εἶναι τὸ Ἑβραϊκόν, τὸ Ἰνδικόν καὶ τὸ Ἑλληνικόν ἔθνος. Ἀπέχοντες ὁμῶς τοῦ νὰ ἐνασχοληθῶμεν περὶ τοῦ πρώτου, ὡς ἀλλοτρίου εἰς τὸν ὁποῖον προτιθέμεθα σκοπὸν, θέλομεν μόνον ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν μας ἐπὶ τῶν δύο ἐτέρων. Πρῶτον θέλομεν διαλάβῃ περὶ τῆς γνωμολογικῆς σοφίας τοῦ Ἰνδικοῦ, καὶ κατόπιν περὶ τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὅτε καὶ ἐκτενέστερον θέλομεν περὶ αὐτῆς ἀναπτυχθῆ. Μετὰ ταῦτα θέλομεν ἀντιπαραθετικῶς ἐξετά-

σει ἀμφοτέρας, ὅπως ἴδωμεν ποῖα τις συγγένεια ὑπάρχει εἰς αὐτάς, ἢ ἂν ἐκάστη εἶναι πρωτότυπος εἰς τὸ εἶδός της, καὶ οὐδαμῶς προκύπτει ἐκ τῆς ἐτέρας, ὡς πρό τινος χρόνου κοινὴ τις καὶ ἐσφαλμένη ἐπικρατεῖ πρόληψις.

Τὰ κείμενα, ἐξ ὧν θέλομεν ἀντλή σποραδικῶς τὰς γνωμολογίας, εἶναι, ἐκ μὲν τῶν Ἰνδικῶν ὁ Πρόδρομος τοῦ σοφοῦ Ἀθηναίου Γαλανοῦ, ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀοιδήμου Γ. Τ. Κοζάκη, ἐν ᾧ περιέχονται αἱ γνωμολογίαι καὶ ὑποθῆκαι τοῦ Βασιλέως Βατριχάρη, ἢ Συλλογὴ πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐκ διαφόρων ποιητῶν, καὶ ἡ Σύνοψις τῶν γνωμικῶν καὶ ἀλληγορικῶν τοῦ Σανακέα καὶ Σαγαννάθα. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν, κείμενα θέλουν εἶσθαι αἱ γνώμαι τοῦ Θεόγνιδος, Σόλωνος, κ. λ. καὶ τὰ διασωζόμενα δράματα τῶν τριῶν ἀρχαίων Τραγωδοποιῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, τῶν ὁποίων τὰ γνωμικά, θέλομεν, πρὸς πλειοτέραν κατάληψιν πάντων τῶν ἡμετέρων ἀναγνῶστων, ἐρμηνεύει ἐν τῇ ἤδη λαλουμένῃ γλώσσῃ, ὡς ἀπλοποιούμεν πολλάκις καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Γαλανοῦ μεταφρασθέντα Ἰνδικά.

ΓΝΩΜΟΛΟΓΙΑΙ ΙΝΔΙΚΗΣ ΣΟΦΙΑΣ, ΕΚ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΤΡΙΧΑΡΗ.

1. Τὸν μὲν ἀπλοῦν καὶ ἀμαθῆ εὐκόλως δύναται τις νὰ πείσῃ, τὸν δὲ εὐμαθῆ καὶ πολυμαθῆ εὐκολώτερον, πλὴν τὸν ἡμιμαθῆ καὶ δοκησίσοφον, οὐδ' αὐτὸς ὁ πάνσοφος Βραχμᾶς εὐτυχεῖ νὰ πείσῃ (ὁ Βραχμᾶς,

ὁ Βισνοῦς καὶ ὁ Σίβας, συναπαρτίζουσι τὴν Θεῖαν Τρι-
άδα τῶν Ἰνδῶν).

2. Προτιμότερον εἶναι νὰ πλανᾶται τις εἰς δύσ-
βατα ὄρη μετὰ ἀγρίων θηρίων, παρὰ νὰ συγκατοικῆ
καὶ ἐντὸς τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ Ἰνδρα μετὰ βαρ-
βάρων ἀνθρώπων (Ἰνδρας, μέγας βασιλεὺς τοῦ Οὐ-
ρανοῦ· ὄπλον αὐτοῦ εἶναι ὁ κεραυνός, τόξον ἢ Ἰρις
καὶ ὄχημα λευκὸς ἐλέφας καλούμενος Ἀϊραβάτας).

3. Ὁ θέλων διὰ Θεῶν καὶ ἀμβροσιοσταλάκτων
λόγων, νὰ ἐπαναγάγῃ τοὺς φαύλους καὶ καχοὺς εἰς
τὴν ὁδὸν τῶν ἀγαθῶν καὶ χρηστῶν ἀνδρῶν, ἐπιχειρεῖ
νὰ δέσῃ τὸν μανικὸν ἐλέφαντα μὲ τρυφεροὺς βλαστοὺς
λωτοῦ (ἄνθος κρινοειδοῦς φυομένου εἰς λίμνας,) νὰ
διατρέσῃ τὸν ἀδάμαντα μὲ λεπτόν ἄνθος, καὶ νὰ γλυ-
κάνῃ τὸν ἄλμυρόν Ὀκεανὸν μὲ σταγῶνα μέλιτος.

4. Ἡ σιωπὴ ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Βραχμᾶ ὡς
σκέπη καὶ κόσμημα τῶν ἀμαθῶν καὶ ἀπαιδευτῶν,
ὅσάκις μάλιστα εὐρίσκονται ἐντὸς συλλόγου σοφῶν
καὶ εὐπαιδευτῶν ἀνδρῶν.

5. Οἱ ἐν βασιλευομένη χώρᾳ ἀπόρως διάγοντες
σοφοί, ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι, οὐδέποτε ἐκ τῆς ἀπο-
ρίας τῶν ἀτιμάζονται· ἡ μομφὴ εἶναι ὅλη τοῦ Βασι-
λέως, διότι οἱ σοφοί, καίτοι ἐνδεεῖς, δὲν ἐκπίπτουν
τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν ἀξίας, ὡς οἱ πολῦτιμοι λίθοι δὲν
χάνουν τὴν ἀξίαν τῶν εἰς τὸν μὴ γνωρίζοντα αὐτήν.
Ὡ βασιλεῖς, ἄφετε τὴν ἔπαρσιν καὶ ἀφροντισίαν, ἃς
πρὸς ἐκείνους δεικνύετε, διότι ὁ πλοῦτος αὐτῶν οὔ-
τε ὑπὸ κλεπτῶν ἀφαιρεῖται, οὔτε ὑπὸ πανολεθρίας ἀ-
φανίζεται· αὐτὸς μάλιστα, μεταδίδεται καὶ αὐξάνει
εἰς τοὺς αἰτοῦντας αὐτόν.

(ἔπειτ. συνέχ.)

ΕΠΙΛΟΓΗ

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΡΕΙΣ.

ΥΠΟ

ΗΛΙΑ ΖΕΡΒΟΥ ΙΑΚΩΒΑΤΟΥ.

Nulla est ars quae singulari consumata

sit ingenio.

Collum.

ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ « Η ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ. »

1882.

155
ΠΡΟΣ

ΤΟΥΣ ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΓΟΝΩΝ

ΑΞΙΟΥΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ

ΤΟ

ΔΡΑΜΑ ΤΟΥΤΟ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Τὸ δράμα τῆς Ἐναρέτης ἔχει βάσιν ἱστορικὴν, ἀναφερομένην ὑπὸ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ, καὶ καταχωρηθεῖσαν εἰς τὰ Ἀρχαιολογικὰ τῆς νήσου Κεφαλληνίας λείψανα. Ὅτε δὲ συνελέγομεν αὐτὰ, μᾶς ἦλθε πολλάκις εἰς τὸν νοῦν νὰ δραματοποιήσωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείδου ἱστορούμενα, ἀλλ' ἕτεραι ἀσχολίαι καὶ περιπέτειαι, ἰδίως ἡ συναίσθησις τῆς ἀσθενείας τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, μᾶς ἀπέτρεπον ἀπὸ ἐπιχείρησιν τοσοῦτον δύσκολον καὶ ὑψηλὴν ἤ-τον ἀσυνήθης εἰς ἡμᾶς, καὶ ἀνωτέρα τῆς διανοίας καὶ τῶν γνώσεών μας.

Πλὴν ὁ πειρασμὸς τῆς μικροφιλολογικῆς φιλοτιμίας μας, καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ν' ἀνοίξωμεν τὴν ὁδὸν εἰς ἑτέρους, ὡς καὶ ἡ ἰδέα μήπως ἐπιδράσωμεν δι' ἀντιπαραθετικῆς τινος εἰκόνας ἐκ τῶν ἀρχαίων αὐστηρῶν ἠθῶν ἐπὶ τῶν συγχρόνων, τῶν ὁποίων ἡ χαλάρωσις καὶ τὸ πρό τινων ἐτῶν πρὸς τὴν παραλυσίαν ὀρμητικὸν καὶ εὐκατάφορον, ἐπαπειλοῦν τὴν κοινωνικὴν ἀποσύνθεσιν, μᾶς ὑπεκέντων καὶ μᾶς ἔλεγον συνεχῶς. « Τολμήσατε, μὴν ἀποδειλιᾶτε· πᾶν ἔργον » ἐν τῇ ἐνάρξει τοῦ ἔχει τὰς δυσκολίας καὶ ἀτελείας » του, ἀλλ' ὁ χρόνος καὶ ἕτεροι ἐπιχειροῦντες αὐτὸ » ἢ ὁμοιον αὐτοῦ, θέλουν καὶ τὰς δυσκολίας ὑπερ- » κῆσει, καὶ τὰς ἀτελείας ἢ τὰ λάθη διορθώσει. Οὐ- » δεμία εὐφυΐα δύναται ποτε ν' ἀρχίσῃ καὶ τελειο- » ποιήσῃ οἰανδῆποτε τέχνην ἢ ἐπιστήμην· αὐταὶ προ- » οδεύουν καὶ τελειοποιοῦνται βαθμηδόν, συνωδὰ πρὸς

» τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Nulla est
» ars quae singulari consumata sit ingenio. »

Ἴνα λοιπὸν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὸν ὀχληρὸν αὐ-
τὸν πειρασμὸν, καὶ πληροῦντες συνάμα τὴν ἐπιθυ-
μίαν μας, συντελέσωμεν, εἰ δυνατόν, καὶ πρὸς ἠθικὴν
τινα μεταβρύθμισιν, ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐξυφάνωμεν τὸ
τῆς Ἐναρέτης δράμα, τὸ ὁποῖον ἤδη παραδίδομεν εἰς
τὴν δημοσιότητα. Δὲν προσφέρομεν ὅμως αὐτὸ καὶ
ὡς ἔργον τέλειον ἢ καὶ ἡμίτελές, δὲν ἐξηγοῦμεν τοι-
αύτην ἀξίωσιν· ἀλλ' ὡς ἀπαρχὴν καὶ πρωτόλειον
προώρου τινὸς ἑαρινοῦ καρποῦ, ὅστις ἂν δὲν ᾔηται πα-
χὺς, εὐπλαστος καὶ εὐστομος, ὡς οἱ θερινοὶ ἢ μετο-
πωρινοὶ, ἔχει τοῦλάχιστον τὸ πλεονέκτημα νὰ καθη-
δύνη διὰ τὴν πρωτοφάνειαν, καὶ νὰ ἀπογεύηται ἢ
δοκιμάζηται διὰ περιέργειαν. Οὔτε προσέτι ὑποβάλ-
λομεν αὐτὸ ὡς ἀπλοῦν δοκίμιον, ἀλλ' ὡς ἀτελές
σχέδιον, τοῦ ὁποῖου τὴν ἐπεξεργασίαν, ἀπόξεσιν
καὶ τελειοποίησιν ἐγκαταλείπομεν εἰς τοὺς ἰκανωτέ-
ρους καὶ σοφωτέρους ἀπὸ ἡμᾶς· δὲν εἴμεθα τεχνῖται
ἢ δημιουργοὶ, εἴμεθα ἀπλοὶ παρασκευασταί.

Ἄς διαλάβωμεν ἐν τῷσούτῳ διὰ βραχέων καὶ περὶ
τοῦ μύθου, τοῦ τύπου καὶ τῆς οὐσίας ἢ φύσεως τοῦ
νέου τούτου δράματος, καὶ πρῶτον περὶ τοῦ μύθου.

Ὁ μῦθος ἔχει, ὡς προείπομεν, βάσιν ἱστορικὴν
τὴν ἐξῆς. Ὁ υἱὸς τοῦ Προμνήσου ἀναγορευθεὶς Ἡγε-
μῶν τῶν Κεφαλλήνων, μετεμορφώθη εἰς πραγματι-
κὸν Τύραννον. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων τυραννιῶν, ἦτο
καὶ ἡ πρὶν τῶν γάμων ἐκβίασις τῶν νυμφοπαρθένων.
Ὁ Ἀντήνωρ ἐνδυθεὶς γυναικειῶν ἐσθῆτα, ἐπέτυχε νὰ
φονεύσῃ αὐτὸν διὰ ξιφιδίου εἰς τὸν κοιτῶνά του. Οἱ
Κεφαλλῆνες ἐκτιμῶντες τὴν ἀνδρίαν καὶ τὸν ἥρωϊ-
σμόν του, ἀνέδειξαν τότε αὐτὸν Ἡγεμόνα. Εἰς δὲ τὴν

νεάνιδα, ἣτις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν φόνον τοῦ τυ-
ράννου, ἀπένειμαν ἑτέρας ἀνταξίους τιμάς. Τὰ ὀλίγα
ταῦτα, ἅτινα μόνον μᾶς διετήρησεν ἡ ἀρχαία ἱστορία,
ἀποτελοῦν τὴν ἱστορικὴν τοῦ μύθου βάσιν· ὅλα τὰ
λοιπὰ καὶ πρόσωπα καὶ πράγματα εἶναι πεπλασμένα.
Ἄν δὲ εὐστόχως ἐπενοήθησαν, καὶ δεόντως συνηρμο-
λογήθησαν καὶ ἐξυφάνθησαν, τοῦτο δύναται νὰ κατα-
δειχθῇ ἐκ τῆς διασκευῆς ἢ δέσεως τοῦ δράματος, καὶ
ἐξ ὅσων θέλομεν ἀμέσως εἰπῆ περὶ τοῦ τύπου, καὶ
ἐπὶ τέλους περὶ τῆς οὐσίας ἢ φύσεως αὐτοῦ.

Δύο τύπους ἔλαβε μέχρι τοῦδε τὸ δράμα, τὸν κα-
νονικὸν καὶ τὸν ἀκανόνιστον. Καὶ τὸν μὲν πρῶτον ἐ-
πενοήσαν καὶ σταθερῶς ἐτήρησαν οἱ ἀρχαῖοι, τὸν δὲ
δεύτερον διεμόρφωσαν καὶ ἐφαρμόζουν οἱ πλείστοι ἐκ
τῶν νεωτέρων. Ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθησαν καὶ μετὰ διά-
φορον ὄνομα διεκρίθησαν δύο Σχολαί, ἡ Κλασικὴ κα-
λουμένη, ἣτις ἀκολουθεῖ τὸν ἀρχαῖον τύπον, καὶ ἡ
Ῥωμαντικὴ, ἣτις υἰοθέτησε τὸν νέον. Ὁ ἀρχαῖος τύ-
πος, δι' οὗ διεξήγετο τὸ δράμα, συνίστατο οὐσιωδῶς
εἰς τὴν τήρησιν τῶν τριῶν ἐνοτήτων, πράξεως, χρό-
νου καὶ τόπου, καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ χοροῦ. Ὁ νέ-
ος ἀπεναντίας θεωρῶν ἐν τῇ νεωτεριστικῇ φαντασίᾳ
του, ὡς ἀφόρητον ζυγὸν τοὺς κανόνας τῆς τέχνης,
συντρίβει αὐτοὺς, καὶ τὰς μὲν τρεῖς ἐνότητας ἀπολα-
κτικῶν, πλανᾶται ἀτάκτως ὡς ἵππος μαινόμενος ἐπὶ
δυσβάτων ὁρέων καὶ ἀπεράντων λειμῶνων· τὸν δὲ χο-
ρὸν ἀποβάλλων, στερεῖ τοὺς θεατὰς ἐκ τοῦ ψυχαγω-
γικωτέρου καὶ διδακτικωτέρου ἐν τῇ δραματοουργίᾳ
προσωδήματος.

Τίς ἐκ τῶν δύο εἶναι προτιμότερος καὶ πρὸς τὴν
φύσιν τοῦ δράματος συμφωνότερος, κρίνομεν περιτ-
τὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα, ὅσα ἐπὶ τοῦ προκειμέ-

νου ἀναπτύσσομεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἐτέρου ἀνεκδότου Πονήματος, ἐπιγραφομένου, » Ἐκλογαὶ ἠθικαὶ καὶ » καλαισθητικαὶ ἐκ τῶν τριῶν ἀρχαίων Τραγωδο- » ποιῶν ». Τοῦτο μόνον παρατηροῦμεν ἐμπαρόδῳ, ὅτι ὡς ἐπενόησαν καὶ ἐτελειοποίησαν τὸ δράμα οἱ πρῶτοι αὐτοῦ δημιουργοί, δὲν ἐπιδέχεται κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, μ' ὅλην τὴν ἀστασίαν τῶν ἀνθρωπίνων ἠθῶν, ἕτερον τύπον ἀπὸ τὸν ἀνέκαθεν δοθέντα εἰς αὐτὸ, διότι οὗτος στηρίζεται ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἰδιοτροπιῶν τοῦ πνεύματος, ἢ τῶν συλλήψεων ἐξάλλου φαντασίας.

Δὲν ἀναλαμβάνει νὰ δραματολογήσῃ ὅλον τὸν ἀνθρώπινον βίον ἢ μέρος αὐτοῦ, ἀλλὰ μίαν μόνην ἔκτακτον περιπέτειαν, εἴτε δυστύχημα τραγικὸν εἶναι αὐτῇ, εἴτε κατόρθωμα ἡρωϊκόν, εἴτε κίνδυνος μέγας ἀπολήγων εἰς συμφορὰν ἢ εἰς σωτηρίαν· τὸ διπλοῦν ἢ πολλαπλοῦν τῶν πράξεων δὲν εἶναι τῆς φύσεώς του, ἤθελε μεταβάλλει τὸν χαρακτῆρά του καὶ τὸ καταστήσει ψυχρὸν διήγημα. Ἀφοῦ δὲ μίαν μόνην πράξιν ἀναδέχεται καὶ δρά, ὅθεν ἐπωνομάσθη καὶ δράμα, πρέπει καὶ εἰς ὠρισμένον τόπον καὶ οὐχὶ εἰς διεστώσας χώρας νὰ ἐπιτελῇ αὐτὴν, καὶ εἰς βραχύτατον χρόνον, ὅσον πιθανῶς διαρκεῖ καὶ τὸ πάθος, τοῦ ὁποίου ἢ πράξις εἶναι συνέπεια. Δύνανται μὲν νὰ συνοδεύωσιν αὐτὴν πλεῖστα ἕτερα συμβεβηκότα, πλὴν πρέπει καὶ ταῦτα νὰ ἔχωσιν ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὴν ἀρχικὴν πράξιν, καὶ νὰ τείνωσι πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸ πέρας αὐτῆς. » Μηδὲν ἔχειν ἄλογον, » λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, εἰς τὴν ποιητικὴν του, εἰδὲ » μὴ ἔξω τοῦ μηθεύματος. »

Διασκευαζόμενος καὶ διεξαγόμενος ἄλλως πῶς ὁ μῦθος, ἠδύνατο μὲν νὰ περιέχῃ εἰς ἑαυτὸν σκηναί